

לקו"ש חלק ט"ז פ' יתרו שיחה ה

פיענוח מראי מקומות

פ' יתרו כ, ה: זכור את־יום השבת לקדשו. מכילתא: זכור (דברים ה יב) ושמור שניהם נאמרו בדיבור אחד. (שמות לא יד) מחלליה מות יומת, (במדבר כה ט) וביום השבת שני כבשים שניהם בדבור אחד נאמרו. (ויקרא יח טז) ערות אשת אחיך (דברים כה ה) ויבמה יבא עליה שניהם נאמרו בדיבור אחד. (דברים כב יא) לא תלבש שעטנו (דברים כא יב) וגדילים תעשה לך שניהם נאמרו בדיבור אחד. מה שאי אפשר לאדם לומר כן, שנאמר (תהלים סב יב) אחת דבר אלקים שתים זו שמעתי, (ירמיה כג כט) הלא כה דברי כאש נאם ה'. זכור ושמור, זכור מלפניו ושמור מלאחריו. מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקדש, משל לזאב, שהוא טורד מלפניו ומלאחריו.

ממטות בני ישראל וגו', ולא תסוב נחלה ממטה למטה, בדבור אחד. נאמר מה שאי אפשר לבשר ודם, לומר שני דברים כאחד, שנאמר (תהלים סב) אחת דבר א-להים שתים זו שמעתי" (ומוסיף עוד ענין שבדיבור אחד נאמרו).

ירושלמי נדרים פ"ג ה"ב "שוא (דברים ה) ושקר (שמות כ) שניהם נאמרו בדיבור אחד, מה שאי אפשר לפה לומר ולא לאוזן לשמוע. זכור (שמות כ) ושמור (דברים ה) שניהם בדיבור אחד נאמרו, מה שאי אפשר לפה לומר ולא לאוזן לשמוע. מחלליה מות יומת (שמות לא) ושני כבשים בני שנה תמימים (במדבר כח) נאמרו בדיבור אחד, מה שאי אפשר לפה לומר ולא לאוזן לשמוע. ערות אשת אחיך לא תגלה (ויקרא יח) יבמה יבא עליה (דברים כה), שניהם נאמרו בדיבור אחד. ולא תסוב נחלת בני ישראל ממטה למטה אחר (במדבר לו) וכל בת יורשת נחלה (במדבר לו), שניהם נאמרו בדיבור אחד. גדילים תעשה לך (דברים כב) לא תלבש שעטנו (דברים כב), שניהם בדיבור אחד נאמרו. וכן הוא אומר: "אחת דבר

1) פרשתנו כ, ח "זכור את־יום השבת לקדשו".

2) הובא בפרש"י עה"פ (בשינוי סדר) ד"ה זכור: זכור ושמור בדבור אחד נאמרו, וכן מחלליה מות יומת (שמות ל"א), וביום השבת שני כבשים (במדבר כ"ח); וכן לא תלבש שעטנו, גדלים תעשה לך (דברים כ"ב); וכן ערות אשת אחיך (ויקרא י"ח), יבמה יבא עליה (דברים כ"ה); הוא שנאמר אחת דבר אלקים שתים זו שמעתי (תהילים ס"ב): זכור. לשון פעול הוא, כמו אכול ושתו (ישעיהו כ"ב), הלוך ובכה (שמואל ב ג'), וכן פתרונו: תנו לב לזכר תמיד את יום השבת, שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת (מכילתא).

וכ"ה בספרי תצא כב, יב "גדילים תעשה לך. (אמור מעתה) שניהם נאמרו בדבור אחד. זכור ושמור, נאמרו בדבור אחד. מחלליה מות יומת, וביום השבת שני כבשים בני שנה, נאמרו בדבור אחד. ערות אשת אחיך לא תגלה, יבמה יבא עליה, נאמרו בדבור אחד. וכל בת יורשת נחלה

העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה".

4) פינחס כח, ט "וביום השבת שניכבשים בני־שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו".

5) אחרי יח, טז "ערות אשת־אחיד לא תגלה ערות אחיד הוא".

6) תצא כה, ה "כיישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ובן אינלו לא־תהיה אשת־המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה".

7) בשמו"ר שם "וכן דבור זכור את יום השבת לקדשו. ואומר וביום השבת שני כבשים בני שנה. דבור ערות אשת אחיד לא תגלה כי ישבו אחים יחדיו. וכולו אמרן בבת אחת".

8) תצא כב, יא-יב "לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדו: גדלים תעשה־לך על־ארבע כנפות כסותך אשר תכסה־בה".

8*) וכ"ה גם ביל"ש עה"פ "זכור ושמור זכור מלפניו ושמור מאחריו מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקודש. משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומאחריו". וי"ג "טורד" (ראה מכילתא הוצאת האראוויטץ. וראה שם עוד גירסא "לאב שהי' טורד").

9) ר"ה ט, א "ורבי ישמעאל מוסיפין מחול על קדש מנא ליה נפקא ליה מדתניא ועניתם את נפשותיכם בתשעה יכול בתשעה, תלמוד לומר בערב, אי בערב יכול משתחשך תלמוד לומר בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום מלמד שמוסיפין מחול על קדש. אין לי אלא בכניסתו, ביציאתו מנין תלמוד לומר מערב עד ערב. אין לי אלא יום הכפורים, שבתות מנין תלמוד לומר תשבתו, ימים טובים מנין תלמוד לומר שבתכם הא כיצד, כל מקום שיש בו שבות מוסיפין מחול על קדש".

יומא פא, ב "מיבעי ליה לכדתניא ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש. יכול יתחיל

אלקים" בדיבור, "שתים זו שמענו" (תהלים סב). וכתוב "הלא כה דברי כאש נאם יי וכפטיש יפוצץ סלע" (ירמיהו כג) " (ומוסיף עוד ב' ענינים).

שבועות פ"ג ה"ח "שוא ושקר שניהן בדיבור אחד נאמר מה שאין אוזן יכולה לשמוע ולא פה לדבר מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים בדיבור אחד נאמר לא תלבש שעטנו גדילים תעשה לך שניהן בדיבור אחד נאמרו ערות אשת אחיד יבמה יבא עליה בדיבור אחד נאמרו לא תסוב נחלה וכל בת יורשת נחלה שניהן בדיבור אחד נאמרו מה שא"א לפה לדבר ולא לאוזן לשמוע וכן הוא אומר אחת דבר אלקים שתים זו שמענו ואומר הלא כה דברי כאש נאם ה" (כנ"ל בנדריים. וליתא "זכור ושמור בדיבור אחד").

וראה שמו"ר פכ"ח, ד "את כל הדברים האלה לאמר, שהוא עושה את הכל בבת אחת, ממית ומחיה בבת אחת, מכה ורופא בבת אחת, אשה על המשבר, יורדי הים והולכי מדברות וחושיי בבית האסורין, אחד במזרח ואחד במערב ואחד בצפון ואחד בדרום, שומע כלן בבת אחת, וכן הוא אומר (ישעיה מה, ז): יוצר אור ובורא חשך. עפר כמו כן נהפך לאדם, חזר נהפך לעפר, שנאמר (עמוס ה, ח): והפך לבקר צלמות, מהו לבקר, כתחלתו, בתחלתו מהו אומר (שמות ז, כ): ויהפכו כל המים אשר ביאר לדם, חזר ונהפך הדם למים. בשר חי נהפך למת, חזר המת ונהפך לחי. המטה נהפך לנחש, חזר הנחש ונהפך למטה. הים נהפך ליבשה, חזרה היבשה ונהפכה לים, וכן הוא אומר (עמוס ה, ח) (עמוס ט, ו): הקורא למי הים וגו'. וכן דבור (שמות כ, ח): זכור את יום השבת לקדשו, ואומר (במדבר כח, ט): וביום השבת שני כבשים בני שנה. דבור (ויקרא יח, טז): ערות אשת אחיד לא תגלה, (דברים כה, ה): כי ישבו אחים יחדו, וכלן אמרן בבת אחת, הוי: וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר".

3) תשא לא, יד "ושמרתם את־השבת כי קדש הוא לכם מחלליה מות יומת כי כל־

בתו"כ שם (ועד"ז ברי"ף "דף פא:) ת"ר (ויקרא כ"ג:ל"ב) ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש יכול בתשעה ת"ל בערב אי בערב יכול משתחשך ת"ל בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעו"י שכן מוסיפין מחול על הקדש אין לי אלא לפניו לאחריו מנין ת"ל מערב עד ערב אין לי אלא יוה"כ שבת בראשית מנין ת"ל תשבתו ימים טובים מנין תלמוד לומר שבתכם כל שביתה שאתה שובת אתה מוסיף לה בין מלפניה בין מלאחריה (דף פא.) יכול יהא חייב כרת על התוספת ת"ל (ויקרא כ"ג:ל') וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי וגו' על עצמו של יום ענוש כרת אבל אינו ענוש כרת על התוספת יכול לא יהו חייבין כרת על תוספת מלאכה אבל יהו חייבין כרת על תוספת עינוי ת"ל כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה על עצמו של יום חייבין כרת ואין חייבין על תוספת עינוי"

ורא"ש (פ"ח ס"ח) יומא שם ת"ר ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש יכול בתשעה תלמוד לומר בערב אי בערב יכול משתחשך ומתענה מבעוד יום מכאן מוסיפין מן חול על הקדש. אין לי אלא לפניו לאחריו מנין תלמוד לומר מערב עד ערב. ואין לי אלא יום הכפורים שבת בראשית מנין תלמוד לומר תשבתו. יו"ט מנין תלמוד לומר שבתכם. כל שבת שאתה שובת אתה מוסיף לה בין מלפניה בין מלאחריה"

ובשו"ע אדה"ז ר"ס תרח): כל שביתה שאתה שובת אתה מוסיף לה בין מלפני' בין מלאחרי'.

וז"ל בשו"ע אדה"ז שם: "מצות עשה מן התורה להוסיף מן החול על הקודש בין בעינוי בין באיסור מלאכה שנאמר ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב מערב עד ערב תשבתו שבתכם יכול יתענה בתשיעי לחודש תלמוד לומר בערב אי בערב יכול משתחשך תלמוד לומר בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום מכאן מוסיפין מחול על הקודש. . אין לי אלא מלפניו מלאחריו מנין תלמוד לומר מערב

ויתענה בתשעה תלמוד לומר בערב. אי בערב יכול משתחשך, תלמוד לומר בתשעה הא כיצד, מתחיל ומתענה מבעוד יום, מכאן מוסיפין מחול על הקודש. ואין לי אלא בכניסתו, ביציאתו מנין תלמוד לומר מערב עד ערב ואין לי אלא יום הכפורים, (ימים טובים) מניין תלמוד לומר תשבתו אין לי אלא (ימים טובים, שבתות) מנין תלמוד לומר שבתכם הא כיצד, כל מקום שנאמר שבות, (מכאן ש) מוסיפין מחול על הקודש".

תו"כ אמור כג, כז "אין לי אלא מלפניו מלאחריו מנין תלמוד לומר מערב עד ערב. אין לי אלא יום הכפורים. שבת בראשית מנין תלמוד לומר תשבתו. ימים טובים מנין תלמוד לומר שבתכם. הא כל שביתה שאתה שובת אתה מוסיף לה מחול על הקדש, בין מלפניה, בין מלאחריה".

10) כ"ה ביומא שם. (וראה דק"ס שם).
ובשו"ע אדה"ז סרס"א ס"ד "יש אומרים שמצות עשה מן התורה להוסיף מחול על הקדש באיסור עשיית מלאכה בכניסת שבתות ויו"ט וביציאתם שנאמר ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב (מערב עד ערב תשבתו שבתכם) יכול יתחיל ויתענה בתשעה תלמוד לומר בערב אי בערב יכול משתחשך תלמוד לומר בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום מכאן מוסיפין מחול על הקדש אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מנין תלמוד לומר מערב עד ערב אין לי אלא יום הכיפורים ימים טובים מנין תלמוד לומר תשבתו שבתות מנין תלמוד לומר שבתכם הא כיצד כל מקום שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקדש מלפניה ולאחריה".

ובר"ה שם: כל מקום שיש בו שבות מוסיפין בו' (אבל בתוד"ה כל נעתק "שנאמר" - כביומא שם "כל מקום שנאמר שבות: ואתא לרבות שביעית".

וכ"ה בר"ח "אין בערב] יכול [וכו'] עד מקום שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקודש" **ודק"ס שם).**

אלה והכבוד לו לבדו, וצוה שנכבד זכר שמו, צוה שנעשה בזה סימן וזכרון תמיד להודיע שהוא ברא הכל, והיא מצות השבת שהיא זכר למעשה בראשית:

ואמר זכור את יום השבת לקדשו ובמשנה תורה (דברים ה יב) כתוב שמור את יום השבת לקדשו. ורבותינו אמרו בזה (ר"ה כז). זכור ושמור בדבור אחד נאמרו, ולא הקפידו בלשונות אחרים שנתחלפו להם. והכונה להם ז"ל, כי "זכור" מצות עשה, צוה שזכור יום השבת לקדשו ולא נשכח, ו"שמור" אצלם מצות לא תעשה, שכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה (עירובין צו.), יזהיר שנשמור אותו לקדשו שלא נחללהו, ואין ראוי למשה שיחליף דברי השם ממצות עשה למצות לא תעשה. אבל אם החליף בדבור השני וכל תמונה ואמר כל תמונה, בחסרון וא"ו, והוסיף אותה ב"ועל שלשים", וכן כל כיוצא בזה בשאר הדברות, אין בכך כלום, כי הכל אחד. והטעם הזה לא יסבול אותו אלא מי שאינו רגיל בתלמוד: ומפורש אמרו (ברכות כ:): נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה, שנאמר זכור ושמור, כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה, שהנשים חייבות בשמירה, שבכל מצות לא תעשה הן חייבות, ולא היו חייבות בזכירה שהיא מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות, אלא שההיקש הזה מחייב אותן ואני תמה אם נאמר זכור ושמור מפי הגבורה, למה לא נכתב בלוחות הראשונות. ויתכן שהיה בלוחות הראשונות ובשניות כתוב זכור, ומשה פירש לישראל כי שמור נאמר עמו. וזו כוונתם באמת:

ובמדרשו של רבי נחוניא בן הקנה (ספר הבהיר אות קפב) הזכירו עוד סוד גדול בזכור ושמור, ועל הכלל תהיה הזכירה ביום והשמירה בלילה, וזהו מאמר החכמים (ב"ק לב:): שאומרים בערב שבת באי כלה באי כלה, באו ונצא לקראת שבת מלכה כלה, ויקראו לברכת היום קדושה רבא (פסחים קו) שהוא הקדוש הגדול, ותבין זה. ואמת הוא ג"כ כי מדת זכור רמזו במצות עשה, והוא היוצא ממדת האהבה והוא למדת הרחמים, כי העושה מצות אדוניו

עד ערב הוקשו שני הערבים זה לזה ואין לי אלא יום הכיפורים שבת מנין תלמוד לומר תשבתו יום טוב מנין תלמוד לומר שבתכם כל שבות שאתה שובת אתה מוסיף לה בין מלפניה בין מלאחריה" וראה לקמן הערה 37.

11) או שי"ל (למעט הפלוגתא עם הש"ס - ראה בפנים ס"ג) שבנוגע ליו"ט ס"ל להמכילתא שלימוד הש"ס הוא אסמכתא בעלמא

- וג"ז דוחק גדול, כי עפ"ז צ"ל דהלימוד בש"ס בנוגע לתוספת שבת הובא דרך גררא, כי הוא מדאורייתא (אלא שנלמד מזכור ושמור כו').

כן דוחק גדול לומר דלהמכילתא כל הלימוד בש"ס (גם בנוגע ליוהכ"פ) הוא אסמכתא בעלמא. וראה לקמן בפנים ס"ז.

11*) שבועות כ, ב "מידי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא ומאי דבר אחד הן דבדיבור אחד נאמרו כדתניא זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו מה שאין יכול הפה לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע, בשלמא התם בדיבור אחד נאמרו כדרב אדא בר אהבה דאמר רב אדא בר אהבה נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה דאמר קרא זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו נמי בזכירה אלא הכא למאי הלכתא מיבעי ליה".

12) ראה מפרשי המכילתא וירושלמי שם - הובאו לקמן בפנים סעיף ח' ובהערה 38.

13) ביצה טז, א "תניא אמרו עליו על שמאי הזקן, כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת. מצא בהמה נאה, אומר, זו לשבת. מצא אחרת נאה הימנה מניח את השניה ואוכל את הראשונה". **הובא בפרש"י פרשתנו שם.**

וראה בארוכה רמב"ן עה"פ "זכור את יום השבת לקדשו אחר שצוה שנאמין בשם המיוחד יתברך שהוא הנמצא, הוא הבורא, הוא המבין, והיכול, ושנייחד האמונה בכל

בראשית בכל עת, ונודה בכל עת שיש לעולם בורא, והוא צוה אותנו באות הזה כמו שאמר (שמות ל"א: י"ג) כי אות היא ביני וביניכם וזה עיקר גדול באמונת האל:

וטעם לקדשו שיהא זכרונו בו להיות קדוש בעינינו, כמו שאמר וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד (ישעיה נח ג). והטעם, שתהא השביתה בעינינו בעבור שהוא יום קדוש, להפנות בו מעסקי המחשבות והבלי הזמנים, ולתת בו עונג לנפשינו בדרכי ה', וללכת אל החכמים ואל הנביאים לשמוע דברי ה', כמו שנאמר (מלכים ב ד': כ"ג) מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת, שהיה דרכם כן, וכך אמרו רז"ל (ר"ה טז). מכלל דבחדש ושבתי בעי למיזל. וזה טעם שביתת הבהמה, שלא תהא בלבנו מחשבה עליה: ולכך אמרו ז"ל (חולין ה) שהשבת שקולה כנגד כל מצות שבתורה, כמו שאמרו בע"ז, מפני שבה נעיד על כל עיקרי האמונה בחדוש ובהשגחה ובנבואה. ובמכילתא (כאן) רבי יצחק אומר, לא תהא מונה כדרך שהאחרים מונים, אלא תהא מונה לשם שבת. ופירושה, שהגויים מונין ימי השבוע לשם הימים עצמן, יקראו לכל יום שם בפני עצמו, או על שמות המשרתים, כנוצרים, או שמות אחרים שיקראו להם, וישראל מונים כל הימים לשם שבת, אחד בשבת, שני בשבת, כי זו מן המצוה שנצטוונו בו לזכור תמיד בכל יום. וזה פשוטו של מקרא, וכך פירש ר"א: ואומר אני שזהו מדרשו של שמאי הזקן (במכילתא דרשב"י) שפירש מצות זכור עד שלא תבא, כלומר שלא נשכחו בשום פנים, אבל הזכירו בברייתא (בביצה טז): עוד מדת חסידותו שהיה הוא מזכירו גם במאכליו ואוכל לכבוד שבת כל ימי חייו, והלל עצמו מודה במדרשו של שמאי, אבל היתה בו מדה אחרת במאכלים מפני שכל מעשיו היו לשם שמים, והיה בוטח בה' שיזמין לו לשבת מנה יפה מכל הימים:

אבל לרבותינו עוד בו מדרש ממלת לקדשו, שנקדשהו בזכרון, כענין וקדשתם את שנת החמשים שנה (ויקרא כה י), שהוא טעון קדוש ב"ד לומר ביובל מקודש מקודש, אף כאן צוה שזכור את יום השבת בקדשנו

אהוב לו ואדוניו מרחם עליו, ומדת שמור במצות לא תעשה, והוא למדת הדין ויוצא ממדת היראה, כי הנשמר מעשות דבר הרע בעיני אדוניו ירא אותו, ולכן מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה, כמו שהאבהה גדולה מהיראה, כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו הוא גדול מהנשמר מעשות הרע בעיניו, ולכך אמרו דאתי עשה ודחי לא תעשה, ומפני זה יהיה העונש במצות לא תעשה גדול ועושין בו דין כגון מלקות ומיתה, ואין עושין בו דין במצות עשה כלל אלא במורדין, כמו לולב וציצית איני עושה, סוכה איני עושה, שסנהדרין היו מכין אותו עד שיקבל עליו לעשות או עד שתצא נפשו:

וכתב רש"י (רש"י על שמות כ': ח') בפירוש זכור תנו לב לזכור תמיד את יום השבת שאם נזדמן לו חלק יפה יהא מזמינו לשבת, וזו ברייתא היא ששנויה במכילתא (כאן) כך, רבי אלעזר בן חנניה בן חזקיה בן גרון אומר זכור את יום השבת לקדשו, תהא זוכרו מאחד בשבת שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מתקינו לשבת אבל בלשון יחיד שנויה, ואינה כהלכה, שהרי בגמרא (ביצה טז). אמרו תניא אמרו עליו על שמאי הזקן כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, כיצד מצא בהמה נאה אומר תהא זו לכבוד שבת, למחר מצא אחרת נאה הימנה מניח השניה ואוכל את הראשונה, אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה בו, כל מעשיו היו לשם שמים, שנאמר (תהלים סח כ) ברוך ה' יום יום יעמס לנו. תניא נמי הכי, בית שמאי אומרים בחד בשביך לשבתך, ובי"ה אומרים ברוך ה' יום יום יעמס לנו:

ובמכילתא אחרת (מכילתא דרשב"י) שמאי הזקן אומר זכירה עד שלא תבא, שמירה משתבא, ומעשה בשמאי הזקן שלא היה זכרון שבת זו מפיו, לקח חפץ טוב אומר זה לשבת, כלי חדש אומר זה לשבת אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה בו שהיה אומר כל מעשיך יהיו לשם שמים. והלכה היא כדברי ב"ה: ועל דרך הפשט אמרו (במכילתא כאן) שהיא מצוה שנזכור תמיד בכל יום את השבת שלא נשכחו ולא יתחלף לנו בשאר הימים, כי בזכרנו אותו תמיד יזכור מעשה

אותו וכך אמרו במכילתא (כאן) לקדשו, קדשהו בברכה, מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו, אין לי אלא ליום, ללילה מנין, ת"ל ושמתם את השבת (שמות ל"א:י"ד), וזהו קדוש היום, והוא מן התורה, אינו אסמכתא וכך אמרו (ברכות כ:) נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה, וזה על קדוש הלילה, לפי שכל הטעונים קדוש מתקדשים בכניסתן פעם אחת, כגון קדוש החדש, וקדוש היובל, אבל ביום אסמכתא, ואין אומרים בו מקודש כלל, שדיינו בפעם אחת בכניסתו. וכן על היין אסמכתא ואינו קבע כלל: ובגמרא פסחים (קו) אמרו זכור את יום השבת לקדשו, זכרהו על היין בכניסתו, אין לי אלא ביום, בלילה מנין, ת"ל את יום השבת, האי תנא מהדר אליילא ונסב ליה קרא דיממא, ועוד, עיקר קדושה בלילה הוא, אלא הכי קאמר, זכור את יום השבת לקדשו, זכרהו על היין בכניסתו, אין לי אלא בלילה ביום מנין, ת"ל את יום השבת וכן הברייתא שבמכילתא יתרץ בה אין לי אלא בלילה שהוא עיקר הקדוש, ליום מנין וכו', והוא אסמכתא בעלמא. ומשם תלמוד שהמצוה הזאת למדה ממלת "לקדשו", אבל זכור את יום השבת מצוה לזכרו תמיד בכל יום, כמו שפירשנו, אלא שכל מצות הזכירה במנין אחד בחשבון רמ"ח מצות שנצטוונו ודע זה".

ובמפרשי רש"י [וז"ל ברא"ם: "שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת. במכילתא ומה שטען הרמב"ן שזו ברייתא היא ששנויה במכילתא כך רבי אלעזר בן חנניא בן גרא אומר זכור את יום השבת לקדשו תהא זכרו מאחד בשבי שאם נתמנה לך חפץ יפה תהא מתקנו לשם שבת אבל בלשון יחיד היא שנויה ואינה כהלכה שהרי בגמרא אמרו תניא אמרו עליו על שמאי הזקן שכל ימיו היה אוכל לכבוד שבת כיצד מצא בהמה נאה אומר תהא זו לכבוד שבת למחר מצא אחרת נאה הימנה מניח השנייה ואוכל את הראשונה אבל הלל הזקן מדה אחרת הית' בו שכל מעשיו לשם שמים שנאמר ברוך יי' יום תניא נמי הכי ב"ש אומרים מחד בשביך לשבתיך וב"ה אומר ברוך יי' יום יום יעמוס לנו ובמכילתא

אחרת שמאי הזקן אומר זכירה עד שלא תבא שמירה משתבא ומעשה בשמאי הזקן שלא היה זכרון שבת זו מפיו לקח חפץ טוב אומר זה לשבת כלי חדש אומר זה לשבת אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה בו שהיה אומר כל מעשיך יהיו לשם שמים והלכה כבית הלל: נראה לי שאינה טענה מפני שלא נחלקו בית הלל עם ב"ש אלא בעניין המאכלות שהרי קודם שהביא הגמרא הברייתא של מחלוקת בית שמאי וב"ה הביא הברייתא של מחלוקת שמאי הזקן והלל הזקן שהוא על המאכלות ואח"כ הביא מיד הברית' של מחלוקת בית שמאי ובית הלל משמע שגם המחלוקת הזאת בעניין המאכלות היא שנויה ולכן אם יהיה הלכה כב"ה אינו אלא בעניין המאכלות שהם דברים המצויי' תמיד וראוי לומר עליהם ברוך יי' יום יום יעמוס לנו אבל הבריתא של מכילתא האחרת שהמחלוקת שבין שמאי הזקן והלל הזקן היא על החפצים הנאים והכלים החדשים שאינם מצויים תמיד ולא מצינו שנחלקו בהם ב"ש וב"ה נימא בהו הלכ' כשמאי הזקן ומהתמי' מהרמב"ן ז"ל היאך לא חלק בין מחלוקת המאכלות למחלוקת החפצים והלא הוא עצמו כתב אחר זה והלל עצמו מודה במדרשו של שמאי אבל היתה בו מדה אחרת במאכלים מפני שכל מעשיו לשם שמים משמע שיש לחלק במדרש הזה בין המאכלים לחפצים הטובים ולכלים החדשים ותהיה בזה הלכה כשמאי הזקן וא"כ הברית' הזאת ששנו בה אם נזדמן לך חפץ יפה בלשון רבים היא שנויה ולא בלשון יחיד כדכתב הרמב"ן עיי"ש.

וז"ל בגו"א "שאם נזדמן לך חפץ כו'. פירוש, דענין הזכירה שאם נזדמן לך חפץ כו'. והרמב"ן טען שהברייתא הזאת, השנויה במכילתא, כדברי יחיד היא שנויה, אבל בגמרא אמרו (ביצה טז.) שזהו מדת בית שמאי, אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו, שהיה אומר "ברוך ה' יום יום" (תהלים סח, כ) עד כאן. ופליג עליו הרא"ם, ואמר כי דבר זה אינו קשיא, שיש לחלק בין דבר מאכל שמצוי הוא תמיד, ובכלי נאה, דלא שייך שימצא בכל יום, אמרינן כך שיהיה מזמן אותו לשבת. ואין בתירוץ הזה

שבת כיצד מצא בהמה נאה לוקחה ואומר זו לשבת מצא אחרת נאה הימנה לוקחה ומניחה לשבת ואוכל את הראשונה בחול נמצא אוכלה לזו כדי שהיפה תאכל בשבת אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה בו שהיה אומר ברוך ה' יום יום יעמס לנו צרכינו ואף הלל מודה שכדברי בית שמאי יותר נכון לעשות אלא שהיה בוטח בה' שבודאי יזמין לו לשבת מנה יפה מכל הימים".

14) וראה רמב"ן עה"פ [נעתק לעיל]. **שו"ע אדה"ז ס"ס ס"ד** "זכירת מעמד הר סיני ומעשה עמלק ומעשה מרים ומעשה העגל הן מצות עשה של תורה וגם זכירת שבת יש אומרים שמצותה בכל יום וטוב לזכרן אצל קריאת שמע" עיי"ש.

וראה מרכבת המשנה למכילתא "עם שיטת הבחיי דזכור הוא מדת יום ושמור מדת הוא הלילה, ומן הראוי להקדים שמור לזכור כסדר הבריאה, על כרחיך מיכן שמוסיפין מחול על הקודש, נמצא מדת יום של ערב שבת קודם ללילה, דשמור של מדת הלילה שלאחר היום הוא ודו"ק. ואפשר לומר עוד, דמרבה מאת יום השבת היינו הטפל ליום השבת היא ההוספה, כמו את בשרו הטפל לבשרו הוא עורו, והאי תנא ס"ל כר' ישמעאל פ"ק דשביעית דס"ל מה חריש רשות וכו', וס"ל כר' חייא מדיפתי פ"ק דר"ה דף ט' דמוקי ועניתם את נפשותיכם לאוכל ושותה בתשיעי וכו'".

15) כ"כ במרכבת המשנה למכילתא: האי תנא ס"ל כר' ישמעאל פ"ק דשביעית דס"ל מה חריש רשות וכו' וס"ל כר' חייא מדיפתי פ"ק דר"ה דף ט' דמוקי ועניתם את נפשותיכם (שממנו למדין בגמ' שם הדין דתוס' יוהכ"פ שבת ויו"ט) לאוכל ושותה בתשיעי.

16) ובפרט שבנוגע ליוהכ"פ כו"ע מודי "דתוס' יוהכ"פ מדאורייתא" - שבת קמח, ב "סבור מינה הני מילי בדרבנן, אבל בדאורייתא לא. ולא היא, לא שנא בדרבנן ולא שנא בדאורייתא. דהא תוספת דיום הכפורים דאורייתא היא, וקא חזינן להו

ממש, דהא אמרו מעשה בשמאי שלא היה זכרון שבת זו מפיו, לקח חפץ טוב אמר זו לשבת, לקח כלי חדש אמר זה לשבת, אבל הלל הזקן וכו', אם כן דגם בחפץ טוב וכלי נאה חולק הלל. אבל התירוץ האמתי, דגם הלל מודה בדבר זה, ולא אמר הלל "ברוך ה' יום יום" אלא כאשר היה צריך לכלי היום – לא יניח בשביל שבת, כי "ברוך ה' יום יום", שלא אמרה התורה להניח להשתמש בכלי – כיון שהוא צריך לו. אבל היכי שאין צריך לכלי כלל בחול, למה ישתמש בחול שלא לצורך, כיון שאינו צריך לו. והיינו שדקדק רש"י בלשונו 'אם נזדמן', פירוש לא שלקחו לצרכו, שאז היה צריך לו, ואין צריך להזמין אותו לשבת, אבל אמר שנזדמן לו, ואין צריך לו, רק שהוא כלי יפה ונאה, ולפיכך יתקנו לשבת. ובברייתא קאמר 'לקח כלי, משמע לצרכו".

וז"ל במשכיל לדוד "זכור לי פעול וכו' שאם נזדמן וכו' הקי הרא"ם ז"ל בשם הרמב"ן שזה דלא כהלכתא שהיא מדתו של שמאי שהיה אוכל כל ימיו לכבוד השבת כיצד מצא בהמה נאה וכו' אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה בו שכל מעשיו היו לש"ש שנאמר ברוך ה' יום יום ע"ש. ולע"ד דמדתו של שמאי היא כדי שתשרה על כל המאכלים מקדושת השבת והיה עושה כן ומכוין כדי להשאיר כל השבוע קדושת הנשמה יתירה שלא תפרד ודומה למ"ש הרב זלה"ה שיש לכוין מידי יום ביום בקריאת הפסוקים שמ"ות. אבל הלל הזקן לא היה צריך לזה שהי"ל מדה אחרת כמו רש"י דחבריי קריין ליה שבת מה שבת קדש לה' אף רש"י קדש לה' וה"ל הלל הזקן הגיע למעלה זו שלעולם היתה נשמתו קדושה בבחינת השבת ולא היה צריך לעשות הכנות כדלעיל אבל בני עלייה הנס מועטים והילכך מדת כל העם לעשות כדברי שמאי וכדאמרן כולי האי ואולי יוכלו להרויח בזה לשמור הנשמה יתירה".

שו"ע אדה"ז או"ח סי' רמב"ס "זכור את יום השבת לקדשו וגוי דרשו בית שמאי שתהא זוכרו מאחד בשבת שאם נזדמן לך חלק יפה תהא מתקנו לשבת ואמרו עליו על שמאי הזקן שכל ימיו היה אוכל לכבוד

דקאכלי ושתו עד שתחשך ולא אמרינן להו ולא מידיי".

ביצה ל, א "והני מילי בדרבנן, אבל בדאורייתא לא. ולא היא, לא שנה בדאורייתא ולא שנה בדרבנן, לא אמרינן להו ולא מידי, דהא תוספת יום הכפורים דאורייתא הוא, ואכלי ושתו עד שחשכה, ולא אמרינן להו ולא מידי"

(ראה תוד"ה ור"ע ר"ה שם "דר"ע הוה יליף כולהו משביעית שבת וי"ט ויוה"כ דכולהו מודו דתוספת יוה"כ דאורייתא כדאמרינן בפרק שואל (שבת דף קמח:) ובפרק המביא (ביצה דף ל.) וק"ק דבפי מקום שנהגו (פסחים דף נד: ושם) בעי למימר דהא דיוה"כ ספקו אסור בבין השמשות שלו איירי ואמאי הא אפילו ודאי יום סמוך לחשיכה אסור בכניסתו או ודאי לילה סמוך ליום ביציאתו משום תוספת וכמו כן קשיא בפרק במה מדליקין (שבת דף לד.) דתנן ספק חשכה אין מדליקין ושמא משום דסגי בתוספת משהו נקיט הכי ועוד דרבן גמליאל דפרק קמא דמו"ק (דף ג:) לית ליה תוספת כלל דקאמר התם נמנו על שני פרקים הללו והתירום כלומר פסח ועצרת ומפרש בירושלמי בריש מסכת שביעית בשעה שהתירו למקרא סמכו ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך מה ערב שבת בראשית אתה מותר לעשות עד שתשקע החמה אף כל ערב (שבת) אתה מותר לעשות עד שתשקע החמה וטעם זה נמי איתא בריש מו"ק (ד' ד.) יליף שבת שבתון משבת בראשית מה להלן היא אסורה לפניה ולאחריה מותר כו' אלא דלא קאי במסקנא הכי אלא דגמירי הלכתא בזמן שבהמ"ק קיים דומיא דניסוך המים ולפי אותה מסקנא יתכן לפרש הלכתא כר"ע וקראי לבזמן שאין ב"ה קיים ומיהו לרבי דאמר שביעית בזמן הזה דרבנן לא אפשר").

17) אף שבלאה"כ צריך לומר שתרי תנאי אליבא דרבי ישמעאל - דהרי בר"ה שם אי' דרבי ישמעאל נפקא לי' דמוסיפין מחול על הקודש ביוה"כ"פ שבת ויו"ט מדתניא ועניתם (הנאמר ביוה"כ"פ), והרי

(גם) המכילתא הוא דרבי ישמעאל - מ"מ, דיו לומר שתרי תנאי פליגי (רק) בנוגע למקור הלימוד, אבל לא בנוגע לעצם הדין.

18) ואין לומר שלהמכילתא ילפינן תוס' ביוה"כ"פ ויו"ט (מזכור ושמור הנאמר ב)שבת - כמו לר"ע (ר"ה שם) דלדעת התוס' (שם ד"ה ור"ע) ועוד, יליף כולהו (שבת יו"ט ויוה"כ"פ) משביעית - כי בשלמא לר"ע שיליף תוס' שביעית מהלשון "תשבות", אפשר לגמור מיני' גם בנוגע לשבת ויוה"כ"פ כו' שגם בהם נאמר שביעית. ועוד: שבת ויוה"כ"פ כו' חמורים משביעית שהיא רק בלאו.

משא"כ להמכילתא שילפינן תוספת מזכור ושמור, אינו שייך לכאורה ליוה"כ"פ ויו"ט. ועוד: שבת חמורה מהם שהיא בסקילה.

19) ופליג אמכילתא, כהלשון "שבתות מניין".

19*) ראה זית רענן ליל"ש: לא ידעתי למה משל אותו לזאב וז"ל שם: "לא ידעתי למה משל אותו לזאב ואפשר ששבת חוטף ניצוצי קדושה שנבלעו בימות החול" עיי"ש. ועוד (נקבצו בתו"ש חט"ו מילואים סי"ג).

20) במנורת המאור לר"י אלנקאווה (פרק ח'): וגרסי' במכילתא זכור ושמור זכור זכור זכור ומלפניו ושמור מאחוריו משל למה הדבר דומה, לארי' שהי' בשדה, וכל בני אדם מתפחדין ממנו ונשמרים ממנו ומלפניו ומלאחוריו. ומה אם הארי שאינו ממית כו', בני אדם נזהרין מלפניו ומאחוריו, שבת כו' וז"ל שם: "וגרסי' במכילתא זכור ושמור, זכור מלפניו ושמור מאחוריו. משל למה הדבר דומה, לאריה שהיה בשדה, וכל בני אדם מתפחדין ממנו ונשמרין ממנו ומלפניו ומלאחוריו. ומה אם הארי, שאינו ממית אלא בעולם הזה, בני אדם נזהרין מלפניו ומאחוריו, שבת שהיא הורגת כל מחלליה בעולם הזה ובעולם הבא, על אחת כמה וכמה. ר' מאיר אומר, למה הדבר דומה, למי שהוא שומר את הפרדס, אם משמר מבפנים אינו משתמר, אם משמר מבחוץ הרי זה משתמר. אף המצות כך אנו

סקילה ע"ש מיהו לפי דעת הרמב"ם והראב"ד דס"ל דכל ספיקא דאורייתא מותר מן התורה אלא דחז"ל הוא דהחמירו בזה להחמיר בספק איסור תורה תליא דין זה באכלי לברבי והיינו לדעת התו' לכריתות פ"ד דס"ל דהעושה מלאכה . . בה"ש אין חייב אשם תלוי דלא הוי כמו חתיכת חלכ וחתיכת שומן דחייב אשם תלוי וא"כ להרב"ם והראב"ד שרי מן התורה".

ביאור הרי"פ פערלא עשה לד (קצט, ג ואילך). וש"נ (ולדעתו רוב הראשונים ס"ל דצריך לקבל ע"ע התוספת). שו"ת חלקת יואב או"ח סי' ל'.

22) ראה תוד"ה ור"ע ר"ה שם. תוס' ור"ן ביצה ל, א. ועוד. וראה דרכי משה סרס"א. שד"ח כללים מע' תיו כלל נד. ובהמצויין בהערה הבאה.

23) להעיר דבשו"ע אדה"ז סרס"א קו"א סק"ג מחלק בין סמוך לחשיכה ממש דאף שלא קבלו הרי מקובל ועומד הוא מהר סיני, דביה"ש הוא בכל ל התוספת בעל כרחו אף אם הוא יום. משא"ב לפני"ז תלוי בקבלת האדם וז"ל שם: "ועוד שגם הבין השמשות הוא בכלל התוספת בעל כרחו אף אם הוא יום כיון שהוא סמוך לחשכה ממש, ואף שלא קבלו הרי מקובל ועומד הוא מהר סיני, ואפילו הכי התירו השבותים, כל שכן בתוספת שמקבל מדעתו. ועוד דכל המקבל תוספת אדעתא דתוספת דרחמנא קא מקבל ולא יותר. אבל כשהתחיל ערבית של שבת קיבל עליו עיצומו של יום ולא תוספת (עיין סי' תקנ"ג דקבלה לא תליא בתוספת דהא אף בטי' באב מועלת ע"ש ט"ז ומג"א), שהרי אף להרמב"ם דלא ס"ל תוספת כלל לשבת ואפילו הכי מיתסר במלאכה אחר תפלת ערבית (ואפילו בחול חשיבא קבלת לילה שלאחריו עיין סוף סי' ל'), ואפילו בתפלת הצבור לבדה בדאורייתא ע"ש במג"א, ועיין בתרומת הדשן סי' רמ"ח דתפלת ערבית מיקרי קבלת עיצומו של יום ע"ש), דודאי לא פליגי אסתמא דגמרא דאמר ליה מי בדלת, וכולה סוגיא התם בברכות, וע"כ צריך לומר דכיון שמתפלל תפלה השייכת לעיצומו של יום הרי קיבל עליו עיצומו של

חייבין להשמר בהם, שנאמר ושמרו את משמרת, עשו משמרת למשמרתי, וכתתי ושמרתם ועשיתם אותם. כך השבת אינה מתקיימת משתחשך אלא מבעוד יום. ויש אומ', מה החרב הזו אין שמירתה אלא בנדנה, והבגדים הללו אין שמירתן אלא בקופסא, אף שבתות וימים טובים אין שמירתן אלא בחול שהוא מוסיף עליהם. ר' יצחק אומר, ומה אם הלויים, שאין חייבין עליהם כרת ולא מלקות, צריכין מגרש להם אלפים אמה חוצה להם, שנא' ומדותם מחוץ לעיר וגו', ולא עוד אלא שהיו מודדן באלכסון, שנא' פאת קדמה ופאת נגב, נמצאת אלפים וארבע מאות אמה, נמצאו כל תחומי העיר כעשרת אלפים אמה, ופעמים שאין בכל העיר עשרת אלפים אמה, קל וחומר לשבתות וימים טובים שצריכין מגרש מלפניהם ומלאחריהם"

(ועד"ז הוא במדרש הגדול תשא לא, טז. ושם, משל לארי שהוא עורר מלפניו ומאחוריו ומה אם הארי כו').

ומביא (וכן במדה"ג) עוד משלים, למי שהוא שומר את פרדס כו' אם משמר מבחוץ הרי זה משתמר כו', ויש אומ' מה החרב הזו אין שמירתה אלא כו' אף שבתות ויו"ט אין שמירתן אלא בחול שהוא מוסיף עליהם. ר"א ומה אם הלויים כו' צריכים מגרש כו' חוצה להם כו' ק"ו לשבתות ויו"ט שצריכים מגרש כו'.

אבל מובן שהיא גירסא (תוכן וענין?) אחר. וראה לקמן הערה *24.

21) בב' אופנים דלקמן - ראה ס' תוספת שבת סרס"א סקי"ג "ומשמע מדברי המרדכי דאפי' למ"ד תוספת שבת דאורייתא היינו דוקא בקיבל עליו אבל לא קיבל עליו אף שביטל מצות עשה מ"מ לא חל עליו תוספת שבת בע"כ דהא לדעת ר"ש דאוסר בקיבל עליו ע"כ דמוקי להא לתנן דבה"ש מערבין היינו כשלא קיבל עליו ולא אמרינן דחל עליי בע"כ ובשו"ת חכם צבי האריך לסתור דעת ר"ש האוסר דס"ל דבה"ש חמיר טפי מתוספות שבת דהא התוספות אינו חל בעשה ובה"ש הוי ספק

יום (וכן הוא לשון הגמרא עירובין דיומא קבליה עליה ולא תוספתו), ולפיכך חלו עליו כל חומרותיו ולהכי מיתסר אף בשבותים. והרי אפילו בטי' באב שאין בו תוספת אם קיבל עליו אפילו תעניתו לבד נאסר בכל חומרותיו כמ"ש הב"ח וט"ז ומג"א סימן תקנ"ג עיי"ש בארוכה.

24) ב' אופנים הראשונים דלעיל יש לומר גם בסגנון אחר: תוספת שבת היא (לא רק מצוה או איסור (מלאכה) על האדם*, כ"א (גם) גדר קדושה; אלא שבזה גופא יש ב' אופנים: אם צריך לקבל ע"ע הקדושה, או שמאלי' חלה (וראה בהנסמן בהערה 21).

אבל גם לאופן זה י"ל שיש חידוש באופן הג' שבפנים. כי לב' אופנים הנ"ל אינו התפשטות דקדושת שבת, כ"א דין תורה שיש קדושה (אם ע"י קבלת האדם או ממילא) על זמן הסמוך לשבת. משא"כ לאופן הג' שבפנים. וראה לקמן הערה 31.

ולהעיר מצפ"ע"נ לרמב"ם הל' שביתת עשור פ"א ה"ו יוצריך להוסיף כו'. עיין סוכה דף כ"ח ע"ב דמשמע שם דזה הוה רק גדר מצוה לא גדר איסור וס"ל דהעינוי הוה מצוה לבד האיסור ועיין תוס"י יומא דף פ"ב ע"א ונזיר דף כ"ח ע"ב ע"ש בתוס' וגם נ"מ אם על התוספת יש שם יוהכ"פ או הוא דבר בפני עצמו. ונ"מ אם יוהכ"פ מכפר על עשה דתוספת אם הוה כמו כרת דיומא ועיין בהך דביצה דף ל' ובירושלמי פ"ג דהוריות גבי יכול ביה"ש של יוהכ"פ ע"ש ובאמת הדין של תוספות לא שאסור לאכול רק שיש מצוה עליו לקבל עליו תענית ואם לא קבל לא קיים כלל כמו כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום ובזה א"ש הך דהלכה ז' גבי נשים ע"ש בתוס' דהם לא קיבלו עליהם רק הוה כמו הך דמנחות דף מ"א גבי ציצית ע"ש ועיין מש"כ הראב"ד ז"ל על הך דתענית ד' ל' גבי כל שהוא משום תשעה באב ע"ש בר"ן בשם הרמב"ן ועי' תוס' כתובות דף מ"ז ע"א ע"ש ובאמת כמו גבי נזיר דכיון שאמר הריני נזיר ממילא נאסר בהנהו דברים כמבואר בכמה מקומות עיין ברא"ש ריש נדרים ורש"י זבחים ד' קי"ז ע"ב ובירוש' בכ"מ הכי נמי גבי תענית הוא

רק שם דבר וממילא אסור לאכול ולשתות וכעין מש"כ הראב"ד ז"ל הובא בר"ן תענית דזה הוה גדר צדקה ועי' בברכות ד' י"ד ע"א גבי הך בעיא דבעי שם אכילה ושתייה קבל עליה או הנאה קיבל עליה ע"ש בתוס'. ובזה א"ש ג"כ מה שהקשה התוס' בכמה מקומות גבי היושב בתענית נקרא חוטא ע"ש. אך באמת כך דאם קיבל עליו יום בתענית שוב הוה מה שאסור לאכול הוא ממילא ולא מקרי כלל חוטא רק היכא דמתענה בלא קבלה אז לא הוה על היום שם תענית רק הוא אינו אוכל והוה כמצער נפשו וזהו דר"ל שם בתענית דמי למפוחא מלא זיקא עי' תוס' ע"ז ד' ל"ד ע"א ד"ה מתענין ע"ש ובעצם זה הוה המחלוקת דתענית ד' י"ב ע"א אימתי מקבלין ולקמן בהל' תענית אבאר זה. וכן כאן גבי יוהכ"פ כן ועי' תוס' עירובין ד' מ"א ע"א ע"ש. שו"ת צפ"ע"נ דווינסק ח"ב סוסל"ב.

(* כפשטות הלשון בשו"ע (או"ח סרס"א ס"ב י"ש אומר"י שצריך להוסיף מחול על הקודש וזמן תוספת זה הוא מתחלת השקיע' שאין השמש נראת על הארץ עד זמן בין השמשות והזמן הזה שהוא ג' מילין ורביע רצה לעשותו כולו תוספת עושה רצה לעשות ממנו מקצת עושה ובלבד שיוסיף איזה זמן שיהיה ודאי יום מחול על הקודש ושיעור זמן בין השמשות הוא ג' רבעי מיל שהם מהלך אלף ות"ק אמות קודם הלילה".

ר"ס תרח"א אוכלין ומפסיקין קודם בין השמשות שצריך להוסיף מחול על הקודש ותוספת זה אין לו שיעור אלא קודם בין השמשות שזמנו אלף ות"ק אמה קודם הלילה צריך להוסיף מחול על הקודש מעט או הרבה"י) "שצריך להוסיף מחול על הקודש", וכן לשון אדה"ז (סרס"א ס"ד, ועד"ז ר"ס תרח [נעתק לעיל הערה 10]) "מצות עשה מן התורה להוסיף מחול על הקודש באיסור עשיית מלאכה" (וראה מג"א ושו"ע אדה"ז סוסרס"א) - ע"פ הברייתא דיומא (ולהעיר מלשון השו"ע סרס"א ס"ב (וכן אדה"ז שם ס"ה) "זמן תוספת זה מלפניה הוא מתחלת השקיעה שאין השמש נראית על הארץ עד זמן בין

השמשות והוא כדי ג' מילין ורביע שמתחלת השקיעה עד צאת ג' כוכבים הוא מהלך ד' מילין ובין השמשות הוא קודם צאת הכוכבים מהלך ג' רביעי מיל נשארו ג' מילין ורביע מתחלת השקיעה עד בין השמשות והזמן הזה אם רצה לעשותו כולו תוספת עושה רצה לעשות ממנו מקצת עושה ובלבד שיוסיף איזה זמן שהוא ודאי יום מחול על הקדש אבל בין השמשות אינו נחשב לתוספת שהרי הוא ספק לילה ואסור בו במלאכה מן התורה בלא מצות תוספת" **ובסתור"ח ס"ג** "ותוספת זה אין לו שיעור אלא שמתחלת השקיעה שאין השמש נראה על הארץ עד בין השמשות שהוא ג' רביעי מילין קודם הלילה והזמן הזה שהוא מהלך ג' מילין ורביע רצה לעשות כולו תוספת עושה רצה לעשות מקצתה עושה ובלבד שיוסיף איזה זמן שיהיה ודאי מחול על הקודש": **רצה לעשותו כולו תוספות כו' (ולא - "קודש כו'")**.

24* עפ"ז יובן החידוש במשל זה על המשלים הנ"ל הערה 20 (ועד"ז על הגירסא לאב שהי' טרוד - הנ"ל הערה *8), **כי שם מדגישים הזהירות והחיוב על האדם, בנ"א נזהרין, כהברייתא (וכההתחלה במדרש הגדול שם "שצריך להוסיף מחול על הקודש") וכו'.**

25 להעיר מצפ"פ עה"ת פרשתנו עה"פ "זכור את יום השבת לקדשו. מכילתא פ"ז: זכור ושמור, זכור מלפניו ושמור מלאחריו, מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקודש. משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו. יש שני בין השמשות, יש בה"ש עצם הנקודה וזה הוא דבר משותף לא בגדר הרכבה שכוונות רק מזגיות ומ"מ יש בו שני הגדרים יום ולילה לא בגדר ספק רק מציאות. ועיי' בירושלמי שבת פי"ט, דאמר ג"כ כן רק משום דא"א לכוין, ובירושלמי ברכות פ"א, אמר ג"כ כך דאי אתי אליהו כו'... וכן בהך אם הוא בין שבת ויוהכ"פ, מ"מ הוא ספק שמא חצי עשה בשבת וחצי ביוהכ"פ וא"כ פטור, ... ועכ"פ כך דכמו דמבואר בעירובין דף ע"ו ע"ב, גבי מחיצה אור שתי רשויות שולטות בו ע"ש ... וה"נ גבי בה"ש. אך זה רק בזמן שאנו יודעים הזמן הזה אבל

בסתם הוא אצלינו ספק אם ביום או בלילה. ובוזה כך דגבי שבת ויו"ט אמרה לנו התורה בה"ש זה יש לו גדר בין בערב בין במוצאי שייך לשבת רק בגדר איסור לא חיוב, וכן הדין הך דמבואר בהוריות דף ד', גבי זרק בה"ש כו' דנתכפר לו, ואף דזה הזמן יש עליו גדר שני הזמנים לילה ויום לא מחמת ספק מציאות ולא מחמת ספק למי שייך רק שיש עליו גדר שני הגדרים עליו, וכמו גבי בריה בכוי וכן באנדרוגינוס ועיי' ביבמות דף פ"א ופ"ב, וביומא דף ע"ד, ותוס' חולין דף כ"ג ... עכ"פ כך גבי שבת זה הוא זמן בפ"ע והתורה אמרה דיש עליו שני הגדרים וזה הוא מציאות תמידי ושייך בו גדר התורה דא"א לשבת ויו"ט בלא בה"ש ... ועיי' במכילתא, דאמר שם דשבת הוה כזאב הטורף מכאן ומכאן, ר"ל דהבריה שיש בהזמן שייך לשבת, ורק היכי דיש שבת ויוהכ"פ וא"כ א"א לומר דשייך לשניהם בגדר ודאי אז הוה ספק ושייך אז אשם תלוי וכמבואר בכריתות דף י"ט, וברמב"ם בה' שגגות בזה. ועיי' בתוספתא שבת בזה ואכמ"ל. והמכילתא בפ' יתרו יליף זה מזכור ושמור זה מלפניו וזה מלאחריו ע"ש בזה. אבל יוהכ"פ יש שם תוספות מלבד גדר הזמן וזה הוא מ"ע פרטית וצריך לקבל עליו זה מה"ת" עיי"ש. אבל מדבריו משמע שמדבר בזמן בין השמשות. משא"כ המבואר בפנים.

26 וראה גם המשך המכילתא שם: לקדשו בברכה מקדשין על היין כו'.

27 ומה שגם לפי הפס"ד (רי"ף ורא"ש פ"ח ס"ח) יומא שם. שו"ע אדה"ז שם) כהברייתא, יש קס"ד "(יכול) יהא ענוש כרת על התוספות כו'" - אולי י"ל, כי פשטות לשון הברייתא "הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום" משמע, שהתורה כללו (בנוגע להחיוב) בעיקר היום. אבל לאחר שממעטינן עונש מ"עצם היום הזה", מוכח שהוא גדר וענין בפ"ע.

ולהעיר שבתו"כ (אמור שם) כל הלימוד ד"עצם עצם" (למעט תוס' מעונש ואזהרה כו') הוא בהמשך ללימוד תוס' מועניתם

[משא"כ ביומא שם ע"ב (וראה הה"מ
"וצריך להוסיף וכו'. מדברי רבינו נראה
שאינן תוספת דבר תורה אלא בעינינו אבל לא
בעשיית מלאכה לא ביוה"כ ולא בשבתות
וזהו שכתב מתחיל לצום ולהתענות וזהו
שלא נזכר בדבריו בהלכות שבת תוספת כלל
מן התורה. ובפרק יוה"כ נראה שהדבר
במחלוקת תנאים ששם יש מי שדרש יכול
יהא מוזהר על תוספת מלאכה ת"ל וכל
מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה על עצמו
של יום הוא מוזהר ואינו מוזהר על תוספת
מלאכה וברייתא אחרת שנו שם ועניתם את
נפשותיכם וכו' מכאן שמוסיפין מחול על
הקדש וכו'. ימים טובים מניין תלמוד לומר
תשבתו שבתות מניין ת"ל שבתכם הא למדת
שכל מקום שנאמר שבות מוסיפין מחול על
הקדש. ושם אמרו דאיכא מאן דמוקים לה
להאי קרא לדרשא אחריתא והיא ידועה
בגמרא שכל האוכל ושותה בתשיעי ונתענה
בעשירי מעלה עליו הכתוב כאילו נצטוו
להתענות ט' ועשירי והתענה ולזה כתב
רבינו תוספת בענוי בלבד. אבל ההלכות
נראה דעתם לפסוק כדברי הברייתא ששונה
תוספת לכל יום קדש והביאו משני
הברייתות מקצתן כאילו הן ברייתא אחת
ופרק קמא דראש השנה (דף ט') אמרו דר'
ישמעאל דורש תוספת מועניתם ור"ע דורש
לכל האוכל ושותה וסובר רבינו שהם
חולקים וידוע דהלכה כר"ע מחבירו. אבל
דעת שאר המפרשים שתוספת יש מן התורה
אפילו בשבתות וימים טובים וכן נראה מן
ההלכות"

ולח"מ "וצריך להוסיף וכו'. מדברי רבינו
נראה שאין תוספת דבר תורה אלא בעינינו
אבל לא בעשיית מלאכה לא ביוה"כ ולא
בשבתות וזהו שכתב מתחיל לצום
ולהתענות וזהו שלא נזכר בדבריו בהלכות
שבת תוספת כלל מן התורה. ובפרק יוה"כ
נראה שהדבר במחלוקת תנאים ששם יש מי
שדרש יכול יהא מוזהר על תוספת מלאכה
ת"ל וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה
על עצמו של יום הוא מוזהר ואינו מוזהר
על תוספת מלאכה וברייתא אחרת שנו שם
ועניתם את נפשותיכם וכו' מכאן שמוסיפין
מחול על הקדש וכו'. ימים טובים מניין
תלמוד לומר תשבתו שבתות מניין ת"ל

שבתכם הא למדת שכל מקום שנאמר שבות
מוסיפין מחול על הקדש. ושם אמרו דאיכא
מאן דמוקים לה להאי קרא לדרשא
אחריתא והיא ידועה בגמרא שכל האוכל
ושותה בתשיעי ונתענה בעשירי מעלה עליו
הכתוב כאילו נצטוו להתענות ט' ועשירי
והתענה ולזה כתב רבינו תוספת בענוי
בלבד. אבל ההלכות נראה דעתם לפסוק
כדברי הברייתא ששונה תוספת לכל יום
קדש והביאו משני הברייתות מקצתן כאילו
הן ברייתא אחת ופרק קמא דראש השנה
(דף ט') אמרו דר' ישמעאל דורש תוספת
מועניתם ור"ע דורש לכל האוכל ושותה
וסובר רבינו שהם חולקים וידוע דהלכה
כר"ע מחבירו. אבל דעת שאר המפרשים
שתוספת יש מן התורה אפילו בשבתות
וימים טובים וכן נראה מן ההלכות"
לרמב"ם שם.

ב"ח טאו"ח סתר"ד ד"ה "ומ"ש כאילו"
"ומ"ש כאילו התענה ט' ועשירי ולא אמר
כאילו התענה בט' טעמו משום דהוה משמע
כאילו נצטוו להתענות בתשיעי ולא נצטוו
בעשירי וא"כ קשה מה לי בט' ומה לי בי'
סוף סוף נצטוו להתענות בעשירי מה מעלה
יש באכילת תשיעי על כן אמר כאילו נצטוו
להתענות בשניהם ואיכא למידק דאע"ג
דרינו פוסק כר' חייא מדפתי דוענית' לכל
האוכל כו' אתי ולא קי"ל כדתניא דועניתם
למוסיפין מחול על הקודש אתי כר'
ישמעאל אלא כר"ע דנפקא ליה שמוסיפין
מקרא דבחריש ובקציר תשבות דכתיב
בשביעית מ"מ משמע דר"ע יליף כולהו
משביעית שבת וי"ט ויה"כ וכן פי' התו' פ"ק
דר"ה מדפריך ורבי עקיבא האי ועניתם מאי
עביד ליה וא"כ קשה למה לא כתב רבינו גם
בה' שבת וי"ט דמוסיפין מחול על הקדש
ונראה בעיני דרבינו לא ס"ל כמ"ש התו'
דר"ע יליף כולהו משביעי' והדין עמו מאחר
דאין שום למד המלמדנו להקיש כולהו
משביעי' ומאי פריך בגמ' ור"ע האי ועניתם
מאי עביד ליה כו' ולא קאמר דאתי
למוסיפין מחול על הקדש היינו טעמא
משום דא"כ קשיא בחריש ובקציר למה לי
כיון דמקרא דועניתם כולו נלמד למוסיפין
ולכך קאמרינן דועניתם אתי לכדרי חייא
מדפתי והתוספת שבת וי"ט לית ליה כל

ועניתם וכו' מכאן שמוסיפין כו' וקאמר ותנא דעצם עצם האי. בטי' לחדש מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדרב חייא כו' והשתא מדלא קאמרינן נמי ורב פפא האי בטי' לחדש מאי עביד ליה אלמא דלרב פפא נמי אתי קרא דועניתם להוספת עיי"כ אלא דתשבתו שבתכם לא משמע ליה דאתי להוספת שבת וי"ט אלא לגופיה לאזהרה ולא ס"ל לרב פפא כתנא דעצם עצם כל עיקר והילכך לא נלמד הוספת יה"כ מינה אלא מוענית' ופסק הרב כוותיה דועניתם לחוד אתי להוספת דיה"כ אבל תשבתו שבתכם לא נלמד מיניה הוספת שבת וי"ט אלא מוקי ליה לאזהרת עינוי עיצומו של יום ולכך לא כתב הרב דין הוספה דשבת וי"ט ומעתה נמשך דכיון דתשבתו שבתכם דאתא לאזהרה אינו אלא בעינוי דאכילה ושתייה דמלאכה בהדיא כתיב ביה אי"כ ועניתם דברישיא דקרא נמי אינו מדבר אלא בעינוי דאכילה ואין דין הוספה אלא באכילה ולא במלאכה כן נ"ל דעת הרמב"ם ז"ל ודו"ק". ובכ"מ).

(28 ביצה יז, א "תני תנא קמיה דרבינא מקדש ישראל והשבת והזמנים אמר ליה אטו שבת ישראל מקדשי ליה, והא שבת מקדשא וקיימא אלא אימא, מקדש השבת, ישראל והזמנים" עיי"ש.

(29 ברכות מט, א "מקדש ישראל והזמנים ישראל דקדשינהו לזמנים, מקדש ישראל וראשי חדשים ישראל דקדשינהו לראשי חדשים".

(30 כ"ה דעת הרשב"ץ בזהר הרקיע עשין טז (הובא ברי"פ פעולא שם קצח, א ואילך "איברא דמלבד זה נראה עפמש"כ הרשב"ץ ז"ל (בזהר הרקיע עשין ט"ז) וז"ל יש בשבת מ"ע שבפרק אחרון מיומא (פ"א ע"ב) למדו שמוסיפין מחול על הקודש בכל השבתות מה"ת. ואין זה אסמכתא. שהרי (בפ"ד ממסכת יו"ט) אמרו וכו'. שמא תאמר שהתוס' והעיקר הכל הוא נמנה אחת. אי אפשר לומר כן. שהרי זמנו של זה אינו זמנו של זה. ובתוספות אין בו אלא עשה. ובעיקר היום יש בו עשה ול"ת. וכיון שהכתוב חלקן ראוי למנות תוספת כל השביתות מצוה

עיקר ומ"מ תוספת יה"כ דאורייתא היא לד"ה כדמוכח פי' השואל ופי' המביא וצריך לומר לפי זה דר"ע סובר כתנא דעצם עצם דפי' יה"כ דמדאיצטריך למעוטי מאזהרה' תוספת יה"כ בין בעינוי ובין במלאכה ש"מ דצריך להוסיף והאי תנא דעצם עצם נמי ס"ל כר"ע דועניתם אתי לכדרב חייא מדפתי כדאיתא התם ולא ס"ל תוספת שבת וי"ט כל עיקר ופסק רבינו כותייהו שהם הרבים ועוד דהלכה כר"ע מחבירו אבל הר"ף והרא"ש בריש יה"כ הביאו הברייתא ששונה תוספת לכל יום קודש ותימא דרבינו סתם דבריו הפך דעתם ועוד שפסק הפך דעת הרא"ש אביו. ונראה דדעת רבינו היא מאחר שהרא"ש הביא הברייתא דרב חייא מדפתי וכתב עלה שכן נוהגין אי"כ בעל כרחך דלא קי"ל כרבי ישמעאל דדריש וענית' לתוספת בכל יום קודש ומן התורה לא בעינן תוספת אלא ביה"כ ומה שהביא הבריית' דבעינן תוספי' לכל יום קודש לחומרא בעלמא הביאה לא שכך הלכה דהא ודאי מכח הראיות שהביא אמנהג שמצוה לאכול בעי"ה מוכח דהלכה כר"ח מדפתי וכן מ"ש הרא"ש בפי' תפלת השחר לענין תוספת שבת וי"כ וי"ט דקי"ל שהוא מן התורה פ"ק דר"ה אי"צ כל כך שיעור גדול לתוספת היינו נמי לומר דקי"ל הכי לחומרא לא מעיקר ההלכה דודאי עיקר הפסק כר"ע וכדתינו רבי חייא מדפתי כנ"ל דעי' רבינו. אכן הרמב"ם שלא כתב גם כן דמוסיפין בשבתות וי"ט אי אפשר ליישבו בכך שהרי לפי יישוב זה שכתבנו דר"ע ותנא דעצם דעצם קיימו בחדא שיטה אין חילוק בין עינוי למלאכה ובשניהם צריך להוסיף דנלמדנו במדאיצטריך וכמ"ש רבינו להדיא לקמן בסימן תר"ח והרמב"ם ז"ל חילק ביניהם שאין תוספת אלא בעינוי אבל לא במלאכה ולכך יראה לי דדעתו לפסוק כרב פפא דבתרא הוא וסוגיא בפי' יה"כ הכי איתא תנא דעצם עצם למד אזהרה לעיצומו של יום מג"ש ותנא דבי רבי ישמעאל למדה מג"ש אחרת ורב אחא יליף שבת שבתון משבת בראשית ורב פפא קאמי' הוא גופיה שבת איקרי דכתיב תשבתו שבתכם וקאמר בשלמא רב פפא לא קאמר כרב אחא דקרא דכתיב בגופיה עדיף אלא רב אחא מ"ט לא קאמר כרב פפא מיבעי ליה לכדתניא

אחת. שהרי הכתוב הוציא כולן בצווי אחד מערב עד ערב תשבתו שבתכם. והנה הרב ז"ל מונה בלאוין איסור חמץ לפני זמנו לאו אחד. ואיסור תוך זמנו לאו אחד. ומה שמחזיק שזו היא מצוה מיוחדת נמנית ממה שהוצרכו בעלי התלמוד להוציא חיוב מהכתוב לנשים מריבוי האזרח. ואינן פטורות מטעם מ"ע שהז"ג. כמו שהוא מוזכר בפרק הישן. ואילו הי' התוס' נגרר אחר העיקר היום לא היו צריכין לזה. שהרי הן חייבות בשביתת עיקר היום עכ"ל עיי"ש. וזו היא מסקנתו למנות תוספות שבתות ויו"ט במנין העשין. אבל כל שאר מוני המצות לא מנו עשה זו"י עיי"ש בארוכה).

וגם להאופן דלעיל הערה 24, י"ל שהוא מצוה וקדושה אחת ביוהכ"פ שבת ויו"ט, דכן הוא דין התורה דבכל זמן הסמוך לזמן קדוש נתוספה (אם ע"י קבלת האדם או שהתורה מוסיפה בע"כ) קדושה בזמן זה. וראה צפע"נ שבהערה 24. וראה הערה הבאה.

31) לכאורה י"ל הנפק"מ בפועל: אם אפשר לקיים מצוות השייכות ליום השבת כקידוש ואכילת שבת (וכיו"ב) בזמן התוס' (ראה גאונים הובאו ברשב"א ברכות כז, ב) "הא דאמר שמואל מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קדושה על הכוס. מיד קאמר ואפילו קודם שתחשך וכן הא דאמר רב תחליפא אמר רב מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס מיד קאמר ולומר שבהבדלה זו מותר לו לעשות מלאכה בערב ומותר לו לאכול וכן בקדוש של כוס זה מותר לו לאכול בשבת וכן הסכים רב האי גאון ז"ל וכן הראב"ד ז"ל ואף על פי שיש מקצת מן הגאונים ז"ל שאומרים שאינו אומר קדוש ולא הבדלה עד הערב ואין לו טעם והראשון עיקר",

ב"י לטאו"ח סו"ס רסז "ומ"ש רבינו ומשהתפלל אסור במלאכה וכו' כבר כתבתי בסי' רס"ג דאפי' לא התפללו הציבור עדיין כיון שהוא התפלל אסור במלאכה ואם כסבור שקידש היום והתפלל ערבית יחיד או ציבור ואח"כ זרחה חמה אם צריכין

לחזור ולהתפלל ואם מותרין בעשיית מלאכה הכל נתבאר בסימן רס"ג ובסימן רצ"ג כתב רבינו בשם רי"ץ גיאאות שכיון שנהגו כל ישראל כרבנן שאין מתפללין ערבית אלא משחשכה אין להתפלל של שבת בע"ש ולא של מ"ש בשבת ואין לקדש ולהבדיל אלא בכניסת היום בין יין מצוי בין אינו מצוי דהא אפשר בפת עכ"ל ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן ודלא כרי"ץ ו' גיאאות וז"ל ספר אהל מועד מתפלל אדם של שבת בע"ש ואם ירצה מקדש על הכוס ומתפלל של מ"ש בשבת בד"א לאחר י"א שעה פחות רביע ואם ירצה אומר הבדלה על הכוס וכן דעת הגאון רבי' והר"ם תלמידו וכן עיקר אע"פ שיש מהגאונים שאמרו שאינו מקדש ולא מבדיל עד הערב עכ"ל".

ט"ז או"ח סו"ס רצא "נשים חייבות כו'. דעל כולם הוא אומר אכלוהו היום ובין אנשים ובין נשים נתרבו לאכילה זו. כתב בס"ח סי' רס"ט שבליל שבת צריך שיהי' גמר הסעוד' בלילם ורש"ל נהג שלא אכל בליל שבת עד הלילה ול"נ כיון דתוס' מחול על הקדש הוא דאורייתא ע"כ יצא שפיר אפי' גמר קודם לילה"

וסו"ס תרסח "אלו דברי הרב רש"ל ואף שאין משיבין הארי לאחר מותו וק"ו בשועל כמוני מ"מ אחוה דעתי שדברי הרב מאד תמוהין ואין הדעת של ע"ד סובלן דלמה גזר תענית בחנם משעת כניסת ש"ע שהוא מבע"י והוא הכרח דתוספת מחול על הקודש הוא דאורייתא וע"כ חייב להתענות עד הלילה וזה ודאי הוא מן הנמנע חדא דודאי לא הו' שתקו חכמים מזה והרי חזינן דטרחי למצוא תקנה ליום הש"ע ליתב ולא לברך ולמה לא מצאו תקנה לכניסתו עד הלילה להציל האדם מאיסור גדול שלא יבוא לאכול קודם הלילה ולכל הפחות היה להם להזהיר אותנו בזה בפרט שרוב העולם אינם יודעין ואנו אין להוסיף איסור על מה שנמצא בדברי הגמ' ופוסקי' ותו דלפי חשש שלו יהא אסור לכנוס לסוכה באותה שעה דהא פסקו הרי"ף ורא"ש וטור דיש לברך על כל פעם שיכנס בה כמ"ש סימן תרל"ט אלא שר"ת פירש שעיקר קביעות היא

אכילה מברך על האכילה ופוטר כל הדברים וכיון שזה אסור לאכול בסוכה במה יפטר ממה שחייב בכניסתו בעיקר הדין וכ"ת דמה שבירך ביום פוטר זה אינו דהא כבר פנה אותו קביעות והופסק בתפלתו תפלה של ש"ע וכשנכנס אח"כ בעוד יום הוא חייב בעד כניסתו ואין מי שיפטרנו ותו לדבריו בכל י"ט בע"ש יהיה אסור באכילה עד הלילה דכיון דאותו יום חייב לברך על המזון שאוכל לקבוע בו יעלה ויבא מחמת שעדיין הוא יום וקדושת י"ט עליו והנה מחמת שקיבל עליו שבת נסתלק ממנו הי"ט והיאך יעשה ביעלה ויבוא והיי' צריך שלא יאכל עד הלילה וא"ל שכנגד זה הוא אומר רצה ה"י נגד לישיב בסוכה יאמר קידוש.

ובאמת סברא שבנה הרב עליו הוא אינו קיום כלל דודאי מי שמוסיף מחול על הקודש הוא עושה ע"פ צווי תורתנו כבר חלף והלך ממנו חובת היום מה שהיה עליו קודם זה והוה כמו בלילה ומחר ממש ומ"ש הרב לסתור זה מההיא דרב צלי של שבת בע"ש והיה ממתין עם ק"ש עד הלילה וכן בעומר תמהתי על גברא רבא דעימיה שרי נהורא מה חשב בזה דלא קרב זא"ז דק"ש ועומר זמנם בלילה ולמה יקדים מבע"י ולעשות שלא כדינם בשביל מה שקיבל שבת עליו ומה יהיה חסר לו באם ימתין בדברים אלו ולא לסמוך על קבלתו שבת מבע"י וכי לא סגי בלא"ה משא"כ בחיוב סוכה שלפנינו הן מצד הכניסה הן מצד האכילה ע"כ היא נמנעת ממנו בשעה שקיבל קדושת י"ט של ש"ע שבו סותר מצות סוכה ויש לו יכולת לעשות כן פשיטא שתכף נכנס לגדר יתובי יתבי' ברוכי לא מברכי' והוה כמו בלילה דהפה הקדוש יתעלה ב"ה שצוה עליו מצוה סוכה ביום ההוא הוא הפה הקדוש שהתיר לו אחר שקיבל עליו ש"ע נמצא שכל מ"ש רש"ל מרי"ף והר"ן לאו ראייה היא דאין חילוק כלל בין אחר קבלת ש"ע מבע"י ליום המחרת ומאן יהיב לן משופרי שופרי ואכלינן באותו שעה בסוכה רק שאין מברכים לישיב בסוכה כנלע"ד ברור".

ש"ע אדה"ז סרס"ז ס"ג "כשם שאמרו לענין תפלה כך אמרו לענין קידוש היום שיכול לקדש ולאכול מפלג המנחה ולמעלה

אפילו אם לא התפלל ערבית עדיין ובאכילה זו שמבעוד יום יוצא ידי חובת סעודה אחת מג' סעודות שחייב לאכול בשבת (כיון שכבר קיבל עליו תוספת שבת נעשה אצלו כשבת עצמה לכל דבר) ויש מחמירים שימשיך סעודתו בלילה עצמו שיאכל כזית לפחות אחר צאת הכוכבים כדי שיקיים ג' סעודות בשבת עצמה דכיון שג' סעודות אלו למדום חכמים ממה שנאמר ג' פעמים היום אצל אכילת המן בשבת לפיכך צריך לאכלן בעיצומה של יום ולא בתוספתו וטוב לחוש לדבריהם". (ועוד).

דלכאורה, לב' אופנים דלעיל שהוא חובת גברא בשביתת מלאכה (כפשטות לשון הש"ס) אינו שייך להמצות דיום השבת [ועד"ז לאופן הנ"ל הערה 24 והערה 30], משא"כ לחידוש המכילתא.

אבל מזה שנפסקה ההלכה בשו"ע אדה"ז כברייתא דיומא ומ"מ הובאה הדיעה שמותר לקדש ולקיים מצות סעודת שבת בזמן התוס' - מוכח, שאי"ז תלוי בפלוגתת הש"ס והמכילתא.

ואולי יש לומר, דלפי הנ"ל הערה 24 שבתוס' יש גם גדר קדושה - דין התורה הוא שאפשר להאדם לקבל ע"ע קדושת שבת, או שהתורה הוסיפה בקדושת שבת (ודלא כנ"ל הערה הקודמת). וראה לקו"ש חי"ט ע' 58-9. וש"נ.

(32) כן מוכח בפשטות ע"פ הברייתא דיומא, שלמדין מתשבתו שבתכם. וראה רי"ף פערלא שם. וצע"ק מה שברי"ף ורא"ש שם ובשו"ע אדה"ז ר"ס תרח הביאו בהמשך להברייתא "יכול יהא ענוש כרת על התוספות כו' ת"ל בעצם", ולא הביאו גם "יכול כו' יהא מזהר על תוספת מלאכה כו'".

ואולי כי לאחר שלמדין שאינו ענוש כרת מהלשון "בעצם היום הזה" (אמור מ, כט- ל "כי כלהנפש אשר לאתענה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה: וכלהנפש אשר תעשה כלמלאכה בעצם היום הזה והאבדתי את הנפש ההוא מקרב עמה") אי"צ לשלול גם

אזהרה כי גם בזה נאמר (שם, כח "וכל" מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יום כפרים הוא לכפר עליכם לפני ה' אלקיכם") "לא תעשו בעצם היום הזה" (וראה שו"ע אדה"ז שם ס"ד "אם לא הי' הכתוב מזהיר").

(32*) וענין בפ"ע - היש עונש ואזהרה* בתוס' שבת וכו'. וראה מכילתא עה"פ (כ, יו"ד). ולהעיר מתו"י יומא פא, א ד"ה חד "חד לעונש דיממא וחד לעונש דליליא. לא ידענא אי בעינן בכל דוכתא עונש דיממא וליליא במלאכה כגון שבתות וימים טובים וחוש"מ", ואכ"מ.

(* אין הכוונה האם יש בו איסור ל"ת ועונש (שהרי ע"פ ההסברה שבפנים לדעת המכילתא, פשוט שישנו) כ"א (כפירושו בש"ס בכיו"ב) האם מפורשים הם בתורה.

(33) להעיר שמצינו עד"ז גם ע"י קבלת האדם - ראה קו"א (סרס"א סק"ג) דישנו קבלת עיצומו של יום (ולא תוספת) וז"ל שם: "ולפי מ"ש שהטעם אינו משום תוספת אלא משום שקיבל עליו חומרת עיצומו של יום, יש לתרץ דברי השי"ע שכאן פסק להחמיר ובסי' שצ"ג ס"ב משמע דס"ל להקל. ולפי זה אתי שפיר נמי מ"ש הטי"ז שם על האוסרים דהא קתני צריך כו', ואמאי צריך הא אפשר שיוסיף בלי קבלת עיצומו של יום, משום ששם דקדק לכתוב קיבל עליו תוספת כו' וכאן דקדק לכתוב אחר עניית ברכו קבלה לשבת כו', דהתם לא הזכיר כלל ברכו ולא תפלת ערבית אלא שקיבל עליו סתם תוספת שבת, כמו שמצות התורה היא להוסיף מחול (על הקדש) אף בלא תפלה, ודומיא דתוספת יום הכיפורים שהיא בקבלה בלבד עיין סי' תקנ"ג בטור וב"י, ולהכי לא מיתסר בשבותים, דלא עדיף התוספת שהוא עשה מבין השמשות שהיא ספק כרת כמ"ש החכם צבי. ועוד שגם הבין השמשות הוא בכלל התוספת בעל כרחו אף אם הוא יום כיון שהוא סמוך לחשכה ממש, ואף שלא קבלו הרי מקובל ועומד הוא מהר סיני, ואפילו הכי התירו השבותים, כל שכן בתוספת שמקבל מדעתו. ועוד דכל המקבל תוספת אדעתא דתוספת

דרחמנא קא מקבל ולא יותר. אבל כשהתחיל ערבית של שבת קיבל עליו עיצומו של יום ולא תוספת (עיין סי' תקנ"ג דקבלה לא תליא בתוספת דהא אף בטי' באב מועלת ע"ש ט"ז ומג"א), שהרי אף להרמב"ם דלא ס"ל תוספת כלל לשבת ואפילו הכי מיתסר במלאכה אחר תפלת ערבית (ואפילו בחול חשיבא קבלת לילה שלאחריו עיין סוף סי' ל', ואפילו בתפלת הצבור לבדה בדאורייתא ע"ש במג"א, ועיין בתרומת הדשן סי' רמ"ח דתפלת ערבית מיקרי קבלת עיצומו של יום ע"ש), דודאי לא פליגי אסתמא דגמרא דאמר ליה מי בדלת, וכולה סוגיא התם בברכות, וע"כ צריך לומר דכיון שמתפלל תפלה השייכת לעיצומו של יום הרי קיבל עליו עיצומו של יום (וכן הוא לשון הגמרא עירובין דיומא קבלה עליה ולא תוספתו), ולפיכך חלו עליו כל חומרותיו ולהכי מיתסר אף בשבותים. והרי אפילו בטי' באב שאין בו תוספת אם קיבל עליו אפילו תעניתו לבד נאסר בכל חומרותיו כמ"ש הב"ח וט"ז ומג"א סימן תקנ"ג עיי"ש בארוכה.

ואז אסור אף בשבותים (משא"כ בין השמשות, או כשקיבל תוס' שבת, עיי"ש). וראה צפע"נ הל' שביתת עשור שם. וראה לקו"ש שם 58.

(33*) כי אין לומר שהגמרא בא ללמד שיש מצוה על האדם להוסיף מחול על הקודש - נוסף על הזמן שהשבת טורף מצ"ע ונתקדש בלעדו (ולהעיר מקו"א שבהערה 23), כמו שמוכרח לומר ד"הקודש" כולל גם ביהש"מ - כי כל הכתוב מדבר בהוספה על העיקר, ולא בהוספה על התוספת.

(34) לכאורה י"ל שזוהי כוונת הריטב"א ר"ה שם (ד"ה יכול קרוב לסופו "כול בתשעה ת"ל בערב. וא"ת האיך אפשר לומר בטי' דוקא עד דאצטריך בערב והלא הכתוב צווח ואומר בעשור לחדש השביעי הזה י"ה הוא וי"ל דאי מהתם ה"א דבעשור הוה י"ה אבל אין הענוי בו אלא בטי' כדכתיב הכא בטי' לחדש א"י דהכא בערב לאו דוקא דודאי מאידך קרא נפקא לן אלא דכיון דאפשר למדרשיה מקרא גופיה דרשי' ליה

מיניה גופא דכיון דכתב רחמנא בטי' לחדש לא סגיא דלא כתיב נמי בערב דלא לישמע (דסתם) [דסתר] אידך קרא דבעשור וכיוצא בו בתלמוד הרבה ותוספת זה כבר ביררנו בפ' במה מדליקין ששיעור התוספת בכניסתו הוא מזמן תחלת שקיעת החמה עד זמן בין השמשות ששיעור זה הוא מהלך ג' מילין ורביע מיל רצה לעשותו כולו קדש עושה רצה לעשותו מקצתו בלבד עושה כיון שהוסיף דבר הניכר שיש בו משום קדושה ותוספת זה אינו בדברים וביטול מלאכה בלבד אלא שיוסיפו בדברים של קדושה או בתפלה או בקדוש ושיעור התוספת ביציאתו הוא שימתין עד שיראה ג' כוכבים קטנים שאינן נראין אלא בלילה דאלו בבינונים הוה לילה גמור לכל דבר הוסף עד הקטנים משום תוספת ובירושלמי אמרו והוא דיתהמון ג' ככבין דכדמין חד ככבא פיי שיראה ג' כוכבים רצופים כאלו נראין תוך אמה אחת וי"מ תוך די' אמות").

ודלא כמו שהכריחו האחרונים מדבריו (חלקת יואב ורי"פ פערלא שם "אלא דאיכא למישדי בה נרגא ע"פ מה שראיתי ביסוד עולם להר"ר יצחק הישראלי ז"ל (במאמר רביעי פרק ששי) שכתב שם וז"ל ועוד אמר (רס"ג ז"ל) אינו ראוי להיות יוה"כ סמוך לשבת מפני שדין תורה הוא בכל אחד משניהם להוסיף מחול על הקודש. ובהיותם דביקים זלי"ז לא נוכל להוסיף אלא אם נגרע משניהם עכ"ל. ואח"כ הביא שם בשם רבינו יצחק בר' ברוך ז"ל שהשיג עליו בזה. וכתב עליו וז"ל ומה שאמר מתוספת חול על הקודש ביום השבת ויוה"כ. אינו ענין. כי מה שהזהרנו על זה בכל אחד משניהם. הוא כדי להשמט מעשיית מלאכה בזמן מועט קודם שיחול היום. ובכאן אין לחוש. הואיל ובטלים אנו אז מכל מלאכה. ולדבריו לא הי' ראוי שום יו"ט להיות דבוק לשבת. שהרי גם בהם אנו מוזהרים להוסיף מחול על הקודש. עכ"ל רבינו יצחק בר' ברוך ז"ל עיי"ש. והנה השגתו הראשונה לעני"ד יש לומר דלדעת רבינו הגאון ז"ל תוספת ממילא לא חייל. אא"כ קבלו עליו מדעתו. וכבר ראיתי להר"ב תוספת שבת (בסי' רס"א ס"ק י"ג) שהוכיח כן מדברי רבינו שמריהו שהביא

המרדכי (בפרק במה מדליקין) ובטור (סי' שצ"ג) עיי"ש. וכן מבואר באו"ז (הלכות שבת סי' כ') עיי"ש. וכן ראיתי להריטב"א ז"ל (בר"ה ט' ע"א) שכתב וז"ל ותוספת זה אינו בדברים וביטול מלאכה בלבד. אלא שיוסיפו בדברים של קדושה או בתפלה או בקדוש עכ"ל עיי"ש. וכן מבואר לדעתי מדברי הערוך (ערך שמד). שכתב עלה דאמרינן בחולין (פרק גיד הנשה ק"א ע"ב) דתניא שגג בשבת שתל בו יוה"כ ועשה מלאכה מניין שחייב על זה בעצמו וע"ז בעצמו. ת"ל שבת הוא יוה"כ הוא דברי ריה"ג. ר"ע אומר אינו חייב אלא אחת. שלח רבין כך הצעה של משנה ואיפוך וכו'. לדברי ריה"ג למאי דאפכן שגג בשבת והזיד ביוה"כ חייב. הזיד בשבת ושגג ביוה"כ פטור. ופריך תרווייהו בהדי הדדי קאתו. אמר רבא שמדא הוה ושלחו מתם דיומא דכפורי דהאי שתא שבתא הוא וכו' עיי"ש.

וכתב עלה בערוך שם. וז"ל בעת שאמר ריה"ג הזיד בשבת ושגג ביוה"כ פטור מן הקרבן. בעת הגזרה שלא ידעו שיוה"כ הוא וקבלו איסור שבת לבדו ועשו מלאכה בזדון. ואח"כ נודע שהוא יוה"כ בשבת זו וכו'. ר"ע אומר חייב קרבן. שהרי שגג ביוה"כ. ריה"ג סבר כי בעת שקיבלו עליהם השבת לא היו יודעים שהוא יוה"כ שיקבלוהו עליהם (כצ"ל עיי"ש). ואין איסור זה וזה בבת אחת עכ"ל עיי"ש. והדברים סתומים לכאורה ותמוהים הרבה. דאטו משום שלא ידעו שהיום יו"כ לא יחול יו"כ עם שבת בב"א. אטו ידיעה גורמת ליוה"כ לחול. אבל נראה דהוא הדבר אשר כתבנו. דס"ל דאע"ג דתוספת שבת ויוה"כ דאורייתא. מ"מ היינו רק לענין דמצוה דאורייתא הוא לקבל. עליו קדושת היום מעט קודם שראוי לחול. ולהוסיף מן החול על הקודש. אבל לא שיחול ממילא. ואם עבר ולא קבלו עליו הרי זה עושה בו מלאכה אפי' לכתחילה עד שתחשך. אלא שעבר בעשה על מה שלא קבלו עליו בזמנו. ולזה כיון שלא ידעו שהיום יוה"כ. א"כ לא קבלוהו עליהם להוסיף מן החול על הקודש. ולא חייל עליהם יוה"כ עד חשכה. אבל שבת חייל עליהם מזמן התוספת. כיון דידעו דשבת הוא והוסיפו מן החול על הקודש.

ונמצא דשבת קדים למיחל עלייהו מקמי יוה"כ. ואין איסור זה וזה חיילי בבת אחת. ור"ע לטעמי אזיל דס"ל תוספת שבת ויוה"כ לאו דאורייתא. כמש"כ הרב המגיד (בפ"א מהלכות שביתת עשור ה"ו) ובאור זרוע (ח"ב סי' י"ד) עיי"ש. כן נראה בכוונת הערוך בזה. ואין להאריך כאן בזה"י **דתוס' שבת היא זוקא בקבלה.**

35) ר"ף ורא"ש יומא שם. אדה"ז סרס"א ס"ד ור"ס תרח. וראה ב"י או"ח סרס"א יומ"ש רבינו והוא בין השמשות כד פירש"י שם: ומ"ש וזמנו משתשקע החמה ואילך וכו' שם בסוף הפרק איפלו תנאי במילתא ואיפסיקא בגמרא הלכתא כר' יהודה דאמר אי זהו בין השמשות משתשקע החמה וכ"ז שפני מזרח מאדימין הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון בין השמשות הכסיף התחתון והשוה לעליון לילה. ופירש"י הכסיף השחיר: התחתון. תחתון של כיפת הרקיע: עליון. גובה של כיפה אינה ממהרת להכסיף. ואע"ג דאיפליגו אמוראי בפירוש דברי רבי יהודה כבר פסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפ"ה דהלכה כרבה דאמר דה"ק איזהו בין השמשות משתשקע החמה וכל זמן שפני מזרח מאדימין והכסיף התחתון ולא הכסיף העליון נמי בין השמשות ומפרש בגמרא דלדידיה הוי שיעור בין השמשות תלתא רבעי מיל וזהו שכתב רבינו בסימן תר"ח דזמן בין השמשות הוא אלף ות"ק אמות קודם הלילה. והתוס' הקשו על זה מדתניא בפרק מי שיהיה טמא רבי יהודה אומר משקיעת החמה עד צה"כ ד' מילין ואומר ר"ת דהתם קאמר מתחילת השקיעה וה"ק מסוף השקיעה והר"ן כתב דברים אלו יותר מבוארים וז"ל תירץ ר"ת דשתי שקיעות הן דמשתשקע החמה דמתני דשמעתין היינו מסוף שקיעת החמה כלומר משעה שנשקעת ברקיע והיא עדיין כנגד חלונה ולפי שלא עברה חלונה ועדיין אינה מהלכת אחורי כיפה פני רקיע מאדימין כנגד מקומה ומשקיעת החמה דפרק מי שיהיה טמא היינו מתחלת שקיעת החמה שהתחילה ליכנס ברקיע נמצא שמתחלת השקיעה עד בין השמשות שהוא סוף השקיעה ג' מילין ורביע והכי איתא בירושלמי עכ"ל וכ"כ ג"כ במס' יומא וכ"כ

ה"ה בפ"ה בשם ר"ת והרמב"ן וכתב שכן הדברים נראים ומיהו כתב שהרשב"א הקשה על זה מהירושלמי והניח הדבר בצ"ע ונראה שגם הרא"ש נסתפק בזה ומפני כך לא הזכיר דבר מזה במסכת שבת ובמסכת יומא ורבינו נמשך אחריו ומיהו בפ"ק דתענית לענין מקבל תענית סתם עד שקיעת החמה כתב דשקיעת החמה היינו צאת הכוכבים ואע"ג דאמרינן בפרק מי שהיה טמא דמשקיעת החמה עד צה"כ ד' מילין פר"ת היינו מתחילת שקיעת החמה כשהחמה מתחלת ליכנס בעביו של רקיע אבל שקיעת החמה היינו סוף שקיעה והוא זמן צאת הכוכבים ע"כ אלמא דס"ל הכי

וא"כ יש לתמוה על רבינו שלא כתב דברי ר"ת והגאון מהרי"א ז"ל כתב שרבינו סובר כדעת ר"ת ונדחק בפירוש לשון רבינו. ודע דתניא בפרק בתרא דיומא (פא:): שצריך להוסיף מחול על הקודש וילפינן לה מקראי ופסקו כן הרי"ף והרא"ש וכתבו הר"ן בפרק ב"מ וביומא וה"ה בפ"ה בשם הרמב"ן שתוספת זה א"א שיהא בעוד השמש זורחת על הארץ דהא תנן וכולן ב"ה מתירין עם השמש וא"א שיהא ג"כ בין השמשות שהרי תוספת זה אינו אלא עשה ובין השמשות ספק כרת הוא אלא ודאי זמנו של תוספת היינו מתחלת השקיעה שאין השמש נראית על הארץ עד זמן בין השמשות והזמן הזה שהיא ג' מילין ורביע רצה לעשותו כולו תוספת עושה רצה לעשות מקצת ממנו עושה ובלבד שיוסיף אי זה זמן שיהיה ודאי יום מחול על הקודש וכתבו התוספות בפ"ק דר"ה (ט.) קשיא דבפ"י ב"מ תנן ספק חשיכה אין מדליקין ושמא משום דסגי בתוספת משהו נקט הכי והרא"ש כתב ביומא ובפרק תפלת השחר ותוספת זה לא נתברר שיעורו אלא מיהו לאו תוספת כל דהו קאמר כדמשמע ב"יט פרק המביא (ל.) ובפרק שואל (שבת קמח:): דלאו בתוספת כל דהו אמרינן אלא שלא נתברר שיעורו וצריך לפרוש קודם בין השמשות מעט והרמב"ם בפ"ה לא הזכיר דין תוספת וכתב ה"ה בפ"א מה' שביתת עשור דטעמא משום דלית ליה תוספת דבר תורה אלא לעינוי יה"כ לבד דס"ל דהלכה כמאן דדריש לקראי לדרשא אחרינא עכ"ל. ומשמע לי

ספ"ט. מפסיקתא רבתי פכ"ג. וראה המשך הפסיקתא שם (וב"ר פ"י, ח). מפרשי המדרש והפסיקתא שם).

37) עפ"י יומתק מה שבפוסקים ושו"ע אדה"ז (הנ"ל הערה 10) בחרו הגירסא "שאתה שובת אתה מוסיף", ולא בבגמרא לפנינו. אבל להעיר, שבסרס"א ס"ד כתב אדה"ז "כ"מ שנאמר שבות מוסיפים כו".

38) תשובות מהר"ם אל אשקר סי' קב מר"ש ורב האי גאון "שאלה: יורנו אדוני אבי מורי ורבי הא דאמור רבנן זכור ושמור בדבור אחד נאמרו מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים בדבור אחד נאמרו מה ענין זה לזה ומה דמיון יש לזכור ושמור עם מחלליה מות יומת וביום השבת וגוי לפי ששמעתי בו דברים ולא נתקררה דעתי בהן גם רש"י הביאה בפי יתרו. תשובה: דע לך כי כבר נשאלה שאלה זו בישיבה לרב שרירא גאון ולחמודו רבינו האיי גאון זכר קדושים ואדירים לברכה והשיבו ז"ל. כל אחד מהם יש לו טעם חוץ מטעמו של חברו זכור ושמור טעמא מאי להודיע כי מה שנכתב על לוחות שניות שמעוהו ישראל ביום מתן תורה בסיני שלא תאמר נשתנו הדברים מחלליה מות יומת וביום השבת טעמא מאי להודיע שבשעה שהותר זה נאסר זה וללמד כי אין זה חלול שבת ע"כ. וכן יש לומר באחרים שהביא רש"י ז"ל. ולדברי אלו שומעין כי הן דברי קבלה וכ"ש שאין כאן מקום לפרש באופן אחר ושלוש כנפש אביך".

ר"ן גאון שבת קלג, א "אימור דאמרי אתי עשה ודחי לא תעשה לא תעשה גרידא לא תעשה ועשה מי דחי לא תעשה גרידא הוא לא תעשה הכי יחיד*) שאין עמו כרת כמו (דברים כה) לא תחוסם שור בדישו (שם כב) לא תחרוש בשור ובחמור (ויקרא י"ט) לא תקיפו פאת ראשכם ודומה להם ויתוסף עם זה מה שנאמר במבטא השמר פן ואל כגון (דברים כד) השמר בנגע הצרעת (שמות לד) פן תכרת ברית ליושב הארץ (שם טז) אל יצא איש ממקומו גם הן אזהרות לאו ומי שיעבר עליהם עובר על לא תעשה כמו שאמרו בתלמוד (עירובין דף צו וש"נ)

דדבר תורה שכתב לאו דוקא דמדרבנן נמי ל"ל תוספת דאלי"כ לא היה להשמיטו ורבינו שהשמיט דין התוספת נראה דס"ל כהרמב"ם דלית ליה תוספת לשבת ותימא אמאי שבק סברת הרא"ש דאית ליה תוספת לשבת ועוד שהרי כתב בסימן תר"ח גבי יה"כ שצריך להוסיף מחול על הקדש בין באיסור אכילה בין בעשיית מלאכה וזה כדברי הרא"ש דאילו לדברי הרמב"ם א"צ להוסיף מחול על הקדש אלא באיסור אכילה בלבד אבל לא באיסור מלאכה. והוי יודע שדעת הר"י כהרא"ש וכתב ה"ה בפ"א מה' שביתת עשור שכן דעת שאר מפרשים".

36) להעיר מב' הענינים שמצינו בנוגע תוס' מחול על הקודש בשבת: בשר ודם שאינו יודע לא עתיו כו' הוא מוסיף כו' אבל הקב"ה כו' (ב"ר פ"י, ט) רבי שאלה לרבי ישמעאל ברבי יוסי, אמר ליה שמעת מאביך מהו ויכל אלקים ביום השביעי, אתמהא. אלא כזה שהוא מכה בקורנס על גבי הסדן, הגביהה מבעוד יום והורידה משתחשך. אמר רבי שמעון בן יוחאי בשר ודם שאינו יודע לא עתיו ולא רגעיו ולא שעותיו, הוא מוסיף מחל על הקדש, אבל הקדוש ברוך הוא שהוא יודע רגעיו ועתיו ושעותיו, נכנס בו כחוט השערה. גניבא ורבנן, גניבא אמר משל למלך שעשה לו חפה, וציירה וכיירה, ומה היתה חסרה, כלה שתכנס לתוכה. כך מה היה העולם חסר, שבת. רבנן אמרי משל למלך שעשו לו טבעת, מה היתה חסרה, חותם. כך מה היה העולם חסר, שבת" עיי"ש.

פרש"י בראשית ב, ב "ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה": "ויהי ערב ויהי בקר יום הששי כו', זה שעה יתירה שמוסיפין מחול על הקודש ובה נגמרה מלאכת העולם" וז"ל שם: "רי שמעון אומר בשר ודם, שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחל על הקדש, הקב"ה שיודע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט השערה, ונראה כאלו כלה בו ביום. ד"א מה היה העולם חסר? מנוחה, באת שבת באת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה" (שם)

מוצא מזה העיקר וכי לא ידחה מפני עשה ולא שוה עמו רב אשי בדבר זה כמו שנאמר בשחיטת קדשים בפרק דם חטאת (דף צז) אמאי וניתני עשה ונידחי לא תעשה אמר רבינא אין עשה דוחה את לא תעשה שבמקדש דתניא כו' רב אשי אמר יקדש עשה הוא ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה ובמס' נזירות בפ"ב נזירין (דף נח) אמרו עוד (ומאי דקא מודי ליה) [ומאן דמוקים] לקרא למידחה לא תעשה ועשה לאו גרידא מנא ליה יליף מגדילים דאמר קרא לא תלבש שעטנז הא גדילים תעשה לך מהן וכל מה שתמצא בתלמוד דאתי עשה ודחי לא תעשה מזה העיקר שהקדימו הוא וזה הדין בלאו גרידא בלבד אבל לא תעשה ועשה וכל שכן לא תעשה שיש בו כרת אין עשה דוחה אותם" עיי"ש בארוכה.

הליכות עולם הובא בשירי קרבן ירושלמי שביעית שם "מחלליה מות יומת כו'. עי' בקונט' וכ"כ הי"מ. והרב בעל הליכות עולם כתב ורבים יתמהו איך יבא עשה הקל וידחה ל"ת החמור מפני שהעשה תנאי מלא תעשה כאלו תאמר לא תעשה כך אלא בדבר פלוני והוא אמרם ז"ל מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים בדבור אחד נאמרו והוא ענין תנאי שכתבתי ע"ש. ולדבריו נראה קחשיב עשה דדחי ל"ת שיש בה מיתת ב"ד כגון שבת. ול"ת שיש בה כרת כגון עריות. ול"ת שאין בה אלא מלקות כגון שעטנז לומר דכולן לאו דחייי נינהו אלא תנאי הוא בלאו. וקחשיב ולא תסוב לומר אפי' בדבר הנאמר לשעה אינו דחייי אלא תנאי. ועיון ברור הוא זה. ועי' בס' יבין שמועה ועי' מ"ש עוד בתו' נדרים שם בסוגיה זו ועי' בדרושים".

וראה יפה מראה לירושלמי נדרים שם. מרכבת המשנה למכילתא. ספרי דבי רב לספרי תצא שם.

39) כ"ה בר"נ גאון ובהליכות עולם שם. אבל בתשובות מהר"ם שם "להודיע שבשעה שהותר זה נאסר זה וללמד שאין זה חילול שבת" (וראה הלשון בשאר מפרשים הנ"ל הערה הקודמת).

השמר פן ואל אינון אלא לשון לא תעשה ומה שנמצא בתורה ממצות לא תעשה מה שאין בו כרת ולא מיתת בית דין ולא ניתוסף עליו עשה אותו דבר הוא הנקרא לאו גרידא ודינו שכשאירע עם מצות עשה במקום אחד נקיים מצות עשה ולא נחוש לאזהרת לאו ועיקר זה מצוי במסכת יבמות בפ' א' (דף ג) וכן אמרו שם אימור דאמרי' דאתי עשה ודחי לא תעשה לא תעשה גרידא לא תעשה שיש בה כרת מי דחי ותו לא תעשה גרידא מנלן דדחי דכתיב (דברים כב) לא תלבש שעטנז וכתיב גדילים תעשה לך ידענו כי זה לא תעשה אינו שוה בכל דבר אלא מיוחד הוא וכי הציווי שנאמר אחריו הוא תנאי עליו וכי לא בא להזהיר אלא על לבישת כלאים חוץ ממצות ציצית אבל מה שהוא מעורב מחוטי פשתן עם הטלית של צמר שהיא מצוה אינו נכנס בזו האזהרה אלא מותר הוא ואמרו חכמים שדבר זה עיקר הוא שנסמוך עליו וכי כל אזהרה שאין עמה כרת שבתורה כך היא דרכה שבעת שאירע חיוב מצות עשה נדחה האזהרה שהיא לא תעשה ונקיים הציווי שהוא עשה ותבוא מצות עשה ותדחה לא תעשה כי האזהרה של לאו על זה התנאי נאמרה ובוה הפירוש שפירשנו יסיר מלבך ספק גדול שמתפקין בו בני אדם ושואלין עליו והוא שאומרין מאחר שאנו יודעין שאזהרת לאו קשה מציווי עשה היאך יבא עשה וידחה האזהרה של לאו שהיא חמורה ממנו ומדרך הידוע שהחמור דוחה הקל ולא עוד אלא שפעמים שעולה על דעתן שיש בענין הזה ענין חזרה בדבר הראשון והתשובה הוא מה שהקדמנו שהאזהרה של לאו כך נאמרה מיוחדת וכי הציווי של עשה תנאי הוא בה וכן אמרו רז"ל (ספרי פ' תצא) מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים בני שנה שניהן בדיבור אחד נאמרו ערות אשת אחיך ויבמה יבוא עליה שניהן בדיבור אחד נאמרו מה שאי אפשר לבשר ודם לומר שנאי אחת דיבר אלקים שתיים זו שמענו הבן דבר זה ושמור אותו כי הוא ספק גדול והרי גלינו אותו ומזה העיקר אמרו רז"ל בתלמוד כל מקום שאתה מוצא עשה לא תעשה אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה לא תעשה וסבר (רבינא) [רבא] כי לא תעשה שבקודש

למיעבד מצוה דפסח וציצית כי לא עבר עלייהו כלום, הילכך כי עבר עלייהו בלאו אי נמי בעשה, מצוה הוא דדחיא להו" עיי"ש בארוכה.

39* כי מסתבר דזה ששניהם בדבור אחד נאמרו הוא לא רק בנוגע להתחלת הענין מוספי יום השבת, ב"א גם בנוגע לסיום הענין, "על עולת התמיד גו", תמידים דיום השבת (ראה פסחים סו, סע"א שמכאן למדים דתמיד קרב בשבת).

39** להעיר מפ"י הרמב"ן פרשתנו עה"פ: כי העושה מצות אדוניו כו' ולכן מ"ע גדולה ממל"ת כמו שהאבה גדולה מהיראה כי המקיים ועושה כו' ולכן אמרו דאתי עשה ודחי ל"ת [נעתק לעיל הערה 14]. וראה אגה"ת רפ"א.

40 להעיר מביאור הצפע"נ בנוגע להקרבה בבמה ע"פ נביא - ראה בארוכה לקו"ש חי"ד (ע' 70, 74 ואילך), וש"נ. ואולי שייך (גם) להמבואר לקמן סעיף ט'. ואכ"מ.

41 ולכאורה י"ל שזהו החידוש במכילתא על המבואר בש"ס: בנוגע לכלאים בציצית* למדין (יבמות ד, א ואילך. וראה פרש"י מנחות מ, רע"א "תנו רבנן סדין בציצית ב"ש פוטרין וב"ה מחייבין והלכה כדברי ב"ה" פרש"י ד"ה ב"ש פוטרין: מן הציצית דלא דרשינן סמוכין למישרי כלאים בציצית האי דנקט לשון פטור וחויב ולא נקט לשון אוסרין ומתירין משום דציצית חובה הוא לבגד ואפילו אינו לובשה ואיסור והיתר נמי בהא תליא וכיון דלבי"ש פטור הוי להו כלאים שלא במקום מצוה ועובר עליהם משום כלאים ולב"ה דמחייבי ליה בציצית דדרשינן (יבמות ד.) סמוכין ואין כאן משום כלאים ומותר ללובשן ובטלית של צמר נמי לב"ש אסור לעשות בה לבן של פשתן ותכלת של צמר אלא הלבן והתכלת של צמר ולב"ה מותר והאי דנקט פלוגתייהו בסדין משום דפסיקא ליה מילתיה דאין בו ציצית בלא כלאים שעיקר מצות ציצית תכלת כתיבא ביה ותכלת עמרא הוא) היתרו מפני שסמכו זל"ז,

ולהעיר מפרש"י ברכות (כ, רע"א ד"ה שב ואל תעשה) במת מצוה לכהן "דהתם לאו כבוד הבריות הוא דדחי ל"ת זידה דמעיקרא כשנכתב ל"ת דטומאה לא על מת מצוה נכתב" וז"ל שם: "דברים רבים התירו לעקור דבר תורה מפני סייג ומפני כבוד הבריות היכא דאינו עוקר דבר במעשה ידים אלא יושב במקומו ודבר תורה נעקר מאליו כגון תקיעת שופר ולולב בשבת וסדין בציצית ודכוותיהו טובא ביבמות (דף צ:): אבל מעקר בידים לא והלובש כלאים עוקרו במעשה ממש שהוא לובשו וטומאת גופי שהותרה לכהן ולנזיר ליטמא למת מצוה דקא מעקר בידים מפני כבוד הבריות דלאו שב ואל תעשה הוא היינו טעמא דלא גמרינן מיניה דהתם לאו כבוד הבריות הוא דדחי לא תעשה זידה דמעיקרא כשנכתב ל"ת דטומאה לא על מת מצוה נכתב כשם שלא נכתב על הקרובים אבל השבת אבדה ופסח לכל ישראל נאמר ואצל כבוד הבריות נתנו לדחות ע"כ היינו דדחייתן אינה בידים אלא בישיבתו תדחה המצוה אבל כלאים דבמעשה ידיו ידחה הזהיר באזהרתו".

וראה תורת האדם להרמב"ן ענין הכהנים ד"ה "תורת כהנים" בסופו "ברם נראין דברי רש"י ז"ל שכתב ומטומאה גופה שהותרה לכהן ולנזיר לטמא למת מצוה דלאו שב ואל תעשה הוא, היינו טעמא דלא גמרינן, דהתם לאו כבוד הבריות דחי את ל"ת דידי דמעיקרא כשנכתב לא תעשה דטומאה לא על מת מצוה נכתב כשם שלא נכתב על הקרובים בכהן הדיוט, אבל השבת אבדה ופסח לכל ישראל נאמר ואצל כבוד הבריות נתנו לדחות, ע"כ דבריו ז"ל. פי לפירושו דלאו דכהן כיון דליתיה אלא לאו דלא יטמא ומפיק מיניה מת מצוה, הא ליתיה ללאו אלא בשאר מתים, לא יטמא אלא למת מצוה או לקרובים, וכה"ג לאו דיחוי הוא דחד שמא הוא, ולא מיקיים האי אלא בדעבר על האי, אין קבורת מת מצוה בלא טומאה לעולם, אבל עשה דפסח אי נמי סדין בציצית, כיון דעשה דפסח ולא דכלאים משאר מצות הוא, כי אתי עשה דמת מצוה או דציצית ודחי להו כי האי גוונא מיקרי דיחוי, דהא איהו גופיה מצי

דבזה י"ל דהלאו קיים ונאמר בפ"ע ובא הכתוב לומר שמצות ציצית דחהו.**

וכפשטות הלשון והסוגיא בש"ס דלמדין מכלאים בציצית דעשה דוחה ל"ת (ראה רמב"ן שם ד, ב ד"ה הא דקאמרינן "הא דקאמרינן כתב רחמנא צמר ופשתים דאפילו צמר לפשתים ופשתים לצמר. פי ולית לן דר"ל דאמר לקמן כל מקום שאתה מוצא עשה ולי"ת אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה לא תעשה, דהא הכא יכול לקיים את שניהם הוא ואפילו הכי דחי והכי נמי אמרינן עלה במנחות, ויש שסובר דריש לקיש בעלמא איתמר אבל כלאים בציצית לגמרי הותר בסמוכין וההיא דמנחות דחייה בעלמא היא, ולא נהירא לי דהא מהכא גמרינן לכל התורה דאתי עשה ודחי לא תעשה ואם כן נימא דאפילו בדאפשר לקיים את שניהם לידחי דומיא דציצית אלא ש"מ בציצית נמי אתמר").

ואפי' לדעת ר"ת (הובא ברמב"ן שם. תוס' מנחות מ, ב ד"ה תכלת "מדקאמר ואפילו ולא קאמר אפי' בלא וי"ו משמע דבלא טלית פטורה איצטריך לאשמועינן דתכלת אין בה משום כלאים וכי האי גוונא דייק פי טרף בקלפי (יומא מו). אומר היה ר"מ אברי עולת חול שניתותרו עושה להן מערכה וסודרן ואפי' בשבת ומוכחא סוגיא דהתם דתרתמי מילי אשמעינן ואור"ת דהכא נמי אשמעינן דאפילו בלילה אין בה משום כלאים אף על גב דלאו זמן ציצית היא דלגמרי התיר הכתוב כלאים של ציצית והא דגזרינן לעיל משום כסות לילה היינו כסות שאינו מיוחד רק ללילה (ור"ת סותר פירוש שלמעלה) דכסות יום חייב אפילו בלילה וכן פרק קמא דקדושין (דף לד.) ותדע דאמרינן לקמן (מנחות דף מד.) טלית שאולה כל לי יום פטורה מן הציצית מכאן ואילך חייבת ואפי' של כלאים ואע"ג דפטור מדאורייתא דאין לחלק כיון דלגבי גברא דהוי דידיה ליכא כלאים וכן לנשים והא דאמרינן (לקמן מנחות מג.) גבי הכהנים נהי דבעידן עבודה אישתראי שלא בעידן עבודה לא לא דמי כלל דהא כתיב (דברים כב) לא תלבש שעטנו גדילים תעשה לך לומר שבמקום

גדילים תלבש שעטנו משמע דכל לבישה שרא רחמנא ועוד דבטלית שעשוי להנאתו חייב הכתוב כלאים אבל בגדי כהונה לא לביש אלא בעידן עבודה ועוד אומר ר"ת דבגדי כהונה נמי. שלא בעידן עבודה שרו והכי קאמר נהי דבעידן עבודה אישתראי כלומר המיוחדים לעבודה שלא בעידן עבודה כלומר אותם שאינם מיוחדים לעבודה לא אישתראי וכן מוכח בתוספתא דכלאים דתניא בגדי כהונה ובגדי כהן גדול אין בהם משום כלאים בגדי כ"ג שיצא במדינה חייב במקדש בין לשרת בין שלא לשרת פטור וצ"ע אי לילה דומה למדינה דחייב וי"ל דחייב מדרבנן וההוא עובדא דשמעון הצדיק פרק בא לו (יומא דף סט.) דעת לעשות להי הפרו תורתך בדרבנן נמי שיך הפרה מיהו לא משמע הכי אלא נראה טפי דחייב מדאורייתא ואין לדמות מקומות למדינה דבמדינה ליכא שום היתר ותדע דהתם לא מפליג בין שעה הראויה לשרת לשעה שאינה ראויה לשרת והא דאמרינן פרק בא לו (גם זה שם) גבי בגדי כהונה שמקפלין אותן תחת ראשיהן דלאו דווקא [תחת ראשיהן אלא שלא כנגד ראשיהן] משום כלאים היינו בהצעה דלא דמי ללבישה דשרא רחמנא אבל גבי ציצית אין לחלק בין הצעה ללבישה ובספרי תניא כסות המיוחד ליום ולילה חייב בציצית רבי יהודה בן בבא אומר ביחוד בטלו חכמים את כסות של אשה מן הציצית ולא חייבו בטלית אלא מפני שבעלה מתכסה בו לכך נראה דכלאים בציצית שרי בין ביום בין בלילה בין לאשה". (ועוד) הרי"ז הותרה.

ועד"ז י"ל החילוק בין המכילתא והש"ס בנוגע ליבום ותמיד (וראה מרכבת המשנה למכילתא כאן. ולהעיר מהאמונות והדעות להרס"ג (מאמר ג' פ"ט "הרביעית").

ובצפ"ע"נ הל' שבת פ"ב ה"ב: לא ר"ל אם דחיי' או הותרה רק לגבי חולה (שיש ב"ס) אין (כל ענין השבת) וז"ל שם: "כללו של דבר כו'. וזה הוא מש"כ רבינו בה"א דחוויה שבת לא ר"ל אם דחוויה אם הותרה רק דגבי חולה אין וכל צרכיו אף שבלא הן לא ימות רק כיון שהוא מסוכן והוא צריך להם שרי ועיי לקמן בהל' י"ד ועיי מכילתא פי

אתא רחמני והזהיר בדבור אחד זכור ושמור
מלפניו יש לך לחשוב אותן השעות כלילה
ולאחריו כלומר ביציאתו יש לך לחשבן
כיום כדי שתוסיף מחול על הקדש מלפניו
ומלאחריו. ספרי דבי רב לספרי תצא שם.

42) ע"פ הנ"ל אולי י"ל שגם ב' הדרשות
שלאח"ז "תהא זוכרו מאחד בשבת כו'
מתקנו לשם שבת, תהא מונה לשם שבת"
- הם בהמשך להסברא הנ"ל, שהוא מצד
התפשטות דקדושת שבת בכל ימי השבוע
(ולא רק חיוב גברא לחודא).

ולהעיר מערכי הכינויים (לבעל סה"ד) ע'
זאב, שמביא מש"כ בזית רענן בפי' משל
לזאב שבמכילתא (ויל"ש) הנ"ל - "משל
אותו לזאב אפשר כי שבת חוטף ניצוצי
קדושה שנבלעו בימות החול כו" -
ומוסיף: וזה הענין כי מיום ד' נקרא קודם
שבת שיבא וימשוך עד ג' לאחר השבת
ומה"ט מבדילין על כוס עד יום ג'.

43) וגם ע"פ המבואר לעיל הערה 41 - הרי
אפשר ללמוד זה מאיזה לימוד שייאמר
אצל הלאן (ראה פי' שו"ת החוות יאיר (סי'
צה) בפרש"י ברכות שם וז"ל שם: "הגיד
לי אחד מופלג בתורה בשם הרב הגדול
שהקשה על מ"ש בעל תה"ד תשובה רפ"ה
הביאו רמ"א בהג"ה ש"ע ב"ד סי' שע"ב
שאם הגידו לכהן שמת בביתו והוא ערום
צריך לרוץ תיכף החוצה ואל ילבוש עצמו
תחילה כי אין שום מצוה דאורייתא נדחה
מפני כבוד הבריות. והקשה הרב הנ"ל הא
מסקנת התוס' בפרק מי שמתו כי ע"א
בד"ה שב ואל תעשה שאני דא"א להקשות
מכה"ג דמטמא למת מצוה מפני די"ל
דטומאת כהנים שאני שאינו שוה בכל וא"כ
נקוט מיהא דטומאת כהן נדחה מפני כבוד
הבריות מהגהות ב"ד ע' ארעא דרבנן וע'
לימודי ד' לימוד ל"ב וע' שו"ת זרע אברהם
יו"ד (סי' י"ז ד' ע' ע"ג ד"ה ומ"ש רבינו)
שתירץ דברי התה"ד ותמה על המחבר.

והשבתי למופלג הנ"ל דמצינא לשנויי כי
הבתה"ד לא חש כלל לדברי התוס' וס"ל
כפי' רש"י שסברתו דא"א ללמוד מטומאת
כהנים למ"מ מפני שלא נאסרה טומאה כלל

תשא דצריך קרא שחייב על שבת לאחר
שעברה הסכנה וזה נ"מ בין שבת לשאר
איסורין ועי' בפסחים ד' כ"ה ע"ב גבי
אישתא צמירתא דהוה פלוגתא שם אם הוה
סכנה אם לא ובע"ז דף כ"ח ע"א מבואר
דזה סכנה ומחללין עליה את השבת ע"ש
ועי' תוס' שבועות ד' ט"ו ע"ב ע"ש וצ"ל כך
דבעצם אינו סכנה רק דמביא לידי סכנה
וזהו מה דאמרין בנדריים דף מ"א פרונקא
דהוא בעצם אינו הסכנה רק דמביא לידי
סכנה ובשבת זה שרי ולא בשאר איסורין
ועי' תוס' ע"ז ד' י"ב ע"ב ד"ה הבלוע ע"ש
אף דלפעמים מתרפא מאיליו מ"מ מחללין
עליו את השבת ועי' שבת ד' כ"ט ע"ב מפני
החולה שיישן ע"ש ובר"ה ד' כ"ג ע"ב.

וצע"ק בר"נ גאון שם, שמפרש באופן הנ"ל
כל הדין דעשה דוחה ל"ת דיבמות שם.
וידוע השקו"ט במפרשים בכל הנ"ל.
ואכ"מ.

* ראה מרכבת המשנה למכילתא כאן
"ואפשר לומר דאתי למשרי כלאים בציצית
לרבנן ריש יבמות דף, ה' ע' שם".

** ראה גם ספרי דבי רב לספרי שם,
שמהסמיכות - לא היינו אומרים כן.

41*) ראה גם משכיל לדוד בפרש"י
פרשתנו עה"פ "זכור ושמור בדבור אחד
וכו' וכן וכולי הקו' מבוארת דבשלמא
בכולהו אידך ניחא דמשום דמשמע לכאורה
ששני המאמרים סותרים זא"ז משי"ה
איצטריך למימר בדבור אחד כלומר אעפ"י
שצויתך שלא לעשות מלאכה בשבת מ"מ
הפה שאסר הוא הפה שהתיר בעבודת
מקדש וכן כולם אבל בזכור ושמור אין זה
ענין לזה ואמאי הוצרך לאמרם בדבור אחד.
והרא"ם ז"ל האריך בזה ע"ע ולע"דן לפי
בפשיטות במאי דסיימו שם במכילתא וז"ל
זכור מלפניו ושמור מלאחריו מכאן אמרו
מוסיפין מחול על הקדש ע"כ והשתא א"ש
דלכאורה זה סותר לזה דכיון דמוסיפין
אותן שעות בכניסת השבת ש"מ דחשבינן
לאותן שעות לילה שאנו נותנים להם
קדושת שבת א"כ ביציאתו נמי נחשוב אותן
השעות לילה ונאמר כבר עברה שבת משי"ה

משום דה"ל ג"כ בזיון גדול ומופלג דה"ל משוקץ ומתועב ע"כ תמצית דברי התוס' ולכן גם מ"ש התוס' דא"א לילף מטומאי כהנים למ"מ משום דה"ל מה לכהן שכן לאו שאינה שוה בכל היינו נגד מ"מ שהוא בזיון גדול ולא תילף מיניי לכלאים לגבי בזיון גדול דפושטו בשוק. מש"כ לבזיון אחר נשאר כלל שאין חכמה ואין תבונה לנגד ה' ואין כבוד הבריות דוחה לשום ל"ת ואפילו טומאת כהן דקיל.

וכל מעיין ישפוט בצדק דזה שהוגד לו שיש טומאה באהלו ואף כי רץ ערום לבית חבירו שאצלו המותר לו או לבית זה שכנגדו לא דמי לבזיון של זה שפושט בגדו בשוק. הן מצד המקום שזה בשוק במקום ריבוי עם וכמ"ש התוס' הנ"ל פרק אלו מציאות דה"ל משוקץ ומתועב ולשון זה ארז"ל בפי הבעיי גבי אנשי ברבריא שנקראו גוי נבל שהולכים ערומים בשוק ע"ש דנקט תמיד גבי ערומים מלת בשוק. מש"כ זה הכהן. שנית מצד המהלך שזה רץ לבית הקרוב לו וזה הפושט בגדו בשוק צריך לילך מן השוק לביתו הן קרוב או רחוק כמה מבואות ודוחק לומר שאפשר לילך שם בשוק לבית וישלח לביתו אחר מלבוש. שלישית כי זה שפושט כלאים בשוק והולך ערום לביתו ובפגעו בבני אדם חוץ לשוק לא ידעו מה היה לו יחשבוהו למשוקץ ומתועב מש"כ זה שרץ לבית חבירו שכינו ידעו למה רץ ועל מה רץ כי מת קלא אית ליה עכ"פ גבי שכיניי ואותה מבוי וזה מוכח מדברי הפוסקים בב"י ושי"ע א"ח ס"ס תקמ"ז. רביעית שגבי זה שהולך לביתו ערום מלבוש שעטנו אפילו אם יודעים כל הרואים אותו הולך ערום מה נעשה לו הוא לו ללעג וקלס ושמץ אחר שהיה אפשר לו לבדוק ולהשגיח בבגדו כי ערב זר בו משא"כ זה שמת מת באהלו מה הוי ל"י למיעבד.

ולכן לא נמוטו פעמי רגלי תה"ד על ידי קושית הרב המופלג נר"ו. ואי קשיא על הוראות התה"ד הכי קשיא לי על מה שכתב שמחויב זה הכהן לרוץ החוץ ערום ויחף הלא מסקינן בסוגיא דפרק מ"ש הנ"ל שב ואל תעשה שאני ובכה"ג זה שבאתי לו הבשורה שמת בבית אף על פי שהטומאה

גבי מ"מ. ואף כי אין להכניס ראש בין ההרים מ"מ מפני שלדעת התוס' נשתבש רש"י חלילה בדמיונו ובמושכלו כמ"ש התוס' דא"כ כל מקום שאמרו וכו' לכן מצוה עלינו לישב דברי מאיר עיני גולה רש"י ז"ל דס"ל דודאי אם היתה היתר טומאת כהנים למ"מ נלמדת ממ"ש תורה גבי מת מצוה ללמוד דדחיה לטומאת כהנים אז היתה נקראת שפיר דחיה כמו שרבתה תורה גבי מילה ביום ואפילו בשבת כבפ"א דמילה ובכה"ג גבי במועדו דתמיד ופסח דדוחין לשבת כבפי' אלו דברים בפסחים. מש"כ היתר דטומאה למת מצוה גלי לן קרא גבי לאו דטומאת. . כהנים מקרא דלאמו ולאחיו לא יטמא לומר לך דמ"ש לא יטמא לא נאמר כלל על מ"מ ובאם אינו ענין ע"כ אתא לדיוקא והיטב אשר רש"י דקדק בלשונו הקדוש דמעיקרא כשנתן ל"ת וכו' כוונתו דמל"ת גופי' נילף לאפוקי מ"מ.

וס"ל לרש"י דלא נזכרו אותן סברות דקות המחלקות הנזכרים בפ"ק דיבמות בסוגיא דעלי' ובנזיר פ"ה ובשמעתין דפי' מי שמתו דנתפס אותם בפשיטות דאם איתא ה"ל לש"ס לאתוויי ת"ש לאמו ולאחיו ולהקשות מהם ולחזור ולדחותם לומר שאני התם כמו דעביד בדוכתי אחריתי. גם אם איתא דס"ל לש"ס בסוגיא דפרק מ"ש סברא זו לא הוה צריך לאוקמי כדמקשי מקברו את מת וחזרו ויש לפניהם שני דרכים לבית הפרס דרבנן ובכה"ג על מדלגין היינו דמשני כדרבא רק ה"ל לחלק ולתרץ שאני טומאת כהנים דקיל דלאו שאינה שוה בכל הוא. מ"מ נ"ל דלא מבעי מה דאפשר לומר דבעל תה"ד תפס פי' רש"י ולדידי לא יגרע כח לאו דטומאות כהנים משאר כל ל"ת שבתורה דלא נדחין מפני כבוד הבריות רק דלגבי מ"מ לא נאסר כלל דלי"ק מידי על תה"ד רק אפילו לדעת התוס' ל"ק קושיי ה"ה אב"ד הנ"ל כלפי מ"ש התוס' בפרק אלו מציאות גבי דרז"ל על והתעלמת פעמים שאתה מתעלם זקן ואינו לפי כבודו שהקשו התוס' ל"ל והתעלמת תיפוק לי מולאחותו ותרצו דבזיון דמ"מ גדול מאד פן יסריח והא דמשמע בפרק מי שמתו דהיה אפשר ללמוד מיניי פושטו אפילו בשוק

*** וכ"ה במרכבת המשנה למכילתא אלא שמפרש הפרטים באופן אחר קצת.**

45) ועד"ז י"ל בענין הא' שם "זכור ושמור", שזה שלמדין ש"כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה" כנ"ל, הוא כי "בדיבור אחד" מלמד ששניהם ענין אחד.

***45) להעיר משמור"ר הנ"ל הערה 7.**

46) להעיר ממחז"ל דקדושת שבת מוסיפה בקדושת קרבן תמיד שלו (זבחים צא, רע"א "איבעיא להו תדיר ומקודש איזה מהם קודם תדיר קודם משום דתדיר או דלמא מקודש קדים דקדיש תא שמע תמידין קודמין למוספין ואף ע"ג דמוספין קדישי אטו שבת למוספין אהנאי לתמידין לא אהנאי"), שי"ל שכן הוא גם לאידך גיסא. ולהעיר מהזכרת שבת בתפלת שחרית דשבת דכנגד תמיד תקנוה.

וראה זבחים שם: אטו שבת לתפלת מוספין אהני לתפלת מנחה לא אהני וז"ל שם: "תא שמע דאמר רבי יוחנן הלכה מתפלל אדם של מנחה ואח"כ של מוספין אטו שבת לתפלת מוספין אהנאי לתפלת מנחה לא אהנאי".

47) להעיר מפקו"נ שדוחה שבת להדיעה (יומא פה, ב "רבי שמעון בן מנסיא אומר ושמרו בני ישראל את השבת, אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. אמר רב יהודה אמר שמואל אי הואי התם, הוה אמינא דידי עדיפא מדידהו וחי בהם ולא שימות בהה".

ר"נ במכילתא תשא לא, יג. טז) שלמדין ממש"נ (תשא שם, טז "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות אתהשבת לדרתם ברית עולם") "ושמרו בני ישראל את השבת"

[וראה אוה"ח שם, יג "וואתה דבר אלבני ישראל לאמר אך אתשבתתי תשמרו כי אות הוא ביני וביניכם לדרתיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם"]: עוד ירמוז באומרו את שבתותי לתת טעם למה אני אומר לך שתחלל שבת על החולה אין זה קרוי חילול

עצמה היא לאו שיש בה מעשה מ"מ זה שמת בביתו בפתע פתאום אין מוטל עליו רק לפרושי משם וליצא ומה ששוהה בלבישתו לא הוי רק שב ואל תעשה משא"כ הלבוש כלאים דמעיקרא כשלבשו עביד מעשה של עבירה והכי מוכח ומדוקדק בדברי רש"י שם במ"ש וז"ל והלבוש כלאים עקרו במעשה ממש שהוא לובשו וכו' וידעתי שהקורא ישיבני מנא לך סברת הכרס הזו ומנא לך להקשות אבל יעיין המשיב בתוסי' בפ"ב דשבועות דף י"ז ע"א ובפרק האשה רבה צ' רע"ב ד"ה כלהו נמי וכו' יראה כי דברי כנים ואמיתים ת"ל וצריכים נגר לישיב דברי תרומת הדשן.

ואלו היה רצוני לחלק בסברה בדויה הייתי אומר דלבוש כלאים חשיב מעשה מצד שנהנה בלבושו כי זה עיקר הלאו ובכה"ג אמר הש"ס בנזיר והא קמתהני מעבירה ומצינו לרז"ל בכה"ג ריש תמורה לא תיתני מימר דבדיבורי עביד מעשה. ובכה"ג כתבו התוסי' פ' הפועלים גבי הנהגה בקול יע"ש מצינו למידין דע"ד סברא מיחשב מעשה (וגדולה מזו כתב הרב בט"ז בי"ד סי' קע"ט ס"ק י' דלקי האוחז עינים מפני שנראה לרואים שעושה מעשה) הי"ל ע"י שנהנה מכלאים הי"ל כמעשה משא"כ נדון דבתה"ד. וחלילה לנו לבדות טעם לחלק כדי להשיג אף כי יש סתירה לסבר' זו מפ"ק דב"ק דחישב ליושב בקרון מעשה למלקות מפני דאזיל על ידו ולא אמר מפני שנהנה ולא נראה לחלק בין הנאה להנאה. ומ"מ קושיותינו הנ"ל שיש לנו סיוע שיש בה ממש מדברי התוסי' המוכרחי' במקומי' נשאר שרירא וקיימא וצריכה לפנים ולפני (ולפנים").

44) לפי היפה מראה לירושלמי נדרים (פ"ג ה"ב) ש"נאמרו בדיבור אחד" מלמד דלא תימא דאישתרי לגמרי*, במחללי' מות יומת - דגם כהן המקריב בשבת חייב בחילול שבת בחולין, וערות אשת אחיך - הפוגע ביבמתו לשם נוי כו' נשאר הלאו דאשת אח כו'. אבל בפשטות זה שנאמרו בדיבור אחד מלמד היתר (כמ"ש רוב המפרשים).

אדרבה זה קרוי שמירת שבת וז"ל שם :
"עוד ירמוז באומרו את שבתותי לתת טעם למיעוט למה אני אומר לך שתחלל שבת על החולה אין זה קרוי חילול אדרבה זה קרוי שמירת שבת חלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה, ושיעור הכתוב כפי זה הוא על זה הדרך שמרו שבתות הרבה על ידי שתעשה מיעוט שמירה בהם ומציאות הדבר הוא לחלל שבת על החולה שבוזה אתה מחלל שבת אחד לשמור שבתות הרבה, ואין אומרים בזה אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברך, כי דוקא בעובר עבירה ומחלל שבת בידו כאותה שאמרו (שבת ד'). הדביק פת בתנור שחלל שבת וחייב מיתה על זה אין אומרים לו חטא כו' אבל חולה אמרה תורה חלל אפילו דוד מלך ישראל אם יזדמן הדבר לידו יחלל והנמנע מהדבר אין זה אלא מזלזל במצות האל חיו"ו]. **אלא ששם נאמר "חלל עליו שבת אחת כדי כו"ו". משא"כ להמבואר בפנים. וראה לקו"ש חכ"ז ע' 137 ואילך.**

48) ראה הערה 31.

ובירושלמי יבמוא פ"ח גבי ליל ח' בקטן במילה, וספ"א דר"ה גבי מכשירין אם דוחה בלילה בשבת, ורש"י סוכה דף יג ע"א, גבי דיחי בהדס בלילה וכ"מ, ואכמ"ל. (ראה לקמן פ"ה ס"י כ). . ג] בצ"פ מהד"ת, דף 142 : הארכתי בזה ג"כ דנ"מ כגון אם הביא ב' שערות באמצע יום, דגבי שבת חייב על כל רגע ורגע רכל רגע ורגע הוא מציאות בפ"ע, וכמבואר במכילתא פרשת יתרו ופרשת ויקהל מחלליה [מות יומת אפילו כהרף עין], ועי' יבמות דף לג, אבל גבי יו"כ לגבי צום י"ל דהוי בגדר נקודה, ואם הביא ב' שערות באמצע היום פטור, אך רבינו בפ"י המשניות כריתות פ"ג לא פירש כן, ולכן צריך כרת ללילה וכרת ליממא, כמבואר ביומא דף פא, ע"ש בתוס' ישנים בזה משום דכאן הלילה נקודה בפ"ע והיום נקודה בפ"ע עיי"ש בארוכה. וש"נ.

אבל שם דבשבת כל רגע הוי מציאות בפ"ע. וראה לקו"ש ח"ח (ע' 50 ואילך) בפ"י המכילתא שבהערה הבאה.

49) וי"ל דנפק"מ קודם שנאמר הציווי "מחללי מות יומת" (שממנו למדין במכילתא תשא עה"פ, שלא יהו ישראל אומרים הואיל וחללנו מקצתה נחלל את כולה), דאז גם אם חללו רק תוס' שבת הרי"ז בגדר ד"חללנו מקצתה" - ראה בהמובא במפענח צפונות שם. לקו"ש שם.

50) תענית ח, א "אמר ריש לקיש, מאי דכתיב אם ישך הנחש בלוא לחש ואין יתרון לבעל הלשון, לעתיד לבוא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש, ואומרים לו ארי דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך אמר להם ואין יתרון לבעל הלשון".

51) אוה"ת פרשתנו ע' תתקכז ואילך "ועפ"יז אפשר להבין מאמר המכילתא בענין השבת משל לזאב שטורף מלפניו ומלאחריו כו' דר"ל מה שמתבררים ימי החול שיהיו נעשים עטה"ק זהו משל לזאב שטורף כו', היינו שטורף וחוטף מבחי' חול שהוא עה"ד טו"ר להעלותו לבחי' קדש כו' ועז"נ באשת חיל ותתן טרף לביתה וכתוב

48*) ראה מפענח צפונות פ"ג ס"י "א] בשו"ת צ"פ דווינסק ח"ב ס"י לב: הנה באמת גם בשל תורה יש נ"מ בין שבת ליוה"כ בגדר הזמן, דשבת הוה הזמן דבר מצטרף וכל רגע ורגע זמן פרטי, וזה נקרא הרכבה שכינית ומרבין במכילתא [מחלליה מות יומת אפילו כהרף עין] מחללה כל רגע ורגע, ונ"מ קטן שהגדיל בסוף שבת רגע אחת הביא ב' שערות חייב מיתה על רגע, וכן הוא ביבמות דף לג ודף לד וכ"מ, אבל יוה"כ הוא הזמן עצם ואין מתחלק כלל ונקודה אחת כל היום, ואם קטן נתגדל באמצע יוה"כ אין צריך מן התורה להתענות, דעצם אין מתחלק וגדר הרכבה מזגית, ולכך יש כרת פרטי על הלילה והיום, עי' יומא דף פא, ע"ש בתוספות ישנים [ועי' כריתות יד], ובאמת נעלם מהם דברי המכילתא פ' יתרו ותשא, רק גמ' דילן לא הביאו זה רק דגבי שבת כל רגע ורגע מציאות בפ"ע א"צ קרא, אבל ביוה"כ דהוה נקודה בלא חלוקה צריך לחלק בין לילה ליום, ועיין ב"מ דף קיא, גבי שכיר שעות, וכ"מ בש"ס גבי לילה מחוסר זמן,

52) ויחי מט, כז "בנימין זאב יטרף בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל".

53) זבחים נג, ב ואילך "אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי חמא ברבי חנינא רצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסה בחלקו של בנימין והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לנוטלה שנאמר (דברים לג, יב) חופף עליו כל היום לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזין להקב"ה שנאמר (דברים לג, יב) ובין כתפיו שכן, מיתבי עולת העוף כיצד היתה נעשית היה מולק את ראשה ממול עורפה ומבדיל וממצה דמה על קיר המזבח, ואי אמרת לא היה לה יסוד באוירא בעלמא הוא דקא עביד אמר רב נחמן בר יצחק אימר כך התנו אוירא דבנימין קרקע דיהודה, מאי לא הוה לה יסוד רב אמר בבנין לוי אמר בדמים רב מתרגם באחסנתיה יתבני מדבחא לוי מתרגם באחסנתיה יתבני מקדשא מקום מקודש לדמים".

ושם (נד, א): רב מתרגם באחסנתיה יתבני מדבחא, לוי מתרגם באחסנתיה יתבני מקדשא מקום מקודש לדמים.

ובתיב"ע ויחי שם: ובאחסנתיה יתבני בית מיקדשא וז"ל שם: "בנימין שבט תקיף כדיבא טרפיה בארעיה תשרי שכינת מרי עלמא ובאחסנתיה יתבני בית מוקדשא בצפרא יהון כהניא מקרבין אימר תדירא עד ארבע שעין וביני שמשא יקרבו אימר תניין וברמשא יהון מפלגין מותר שאר קורבניא ואכלין גבר חולקיה".

(וראה ת"א "בנימין בארעיה תשרי שכנתא ובאחסנתיה יתבני מקדשא בצפרא ובפניא יהון מקרבין כהניא קרבנא ובעדן רמשא יהון מפלגין מותר חולקהון משאר קדשיא"

ות"י שם "בנימין מדמי ליה לדוב חטוף בתחומיה יתבני מקדשא ובאחסנתיה תשרי איקר שכינתא דיי בצפרא יהוון כהניא מקרבין אימר תמידא ומנחתיה ועם מטמעי שמשא יהוון כהניא מקרבין אימר תמידא ומנחתיה וברמשא יהוון מפלגין קורבניא דבני ישראל").

טרף נתן ליראיו. וביאור הענין דהנה כתיב בנימין זאב יטרף, ות"א בארעיה תשרי שכינתא ובאחסנתיה יתבני מקדשא וצ"ל איך המשיל השראת השכינה לענין זאב יטרף מה ענין זה לזה הלא לכאורה אין המשל דומה לנמשל כלל, ואם נאמר דהכוונה על אכילת מזבח שאוכל את הקרבנות הרי ע"ז נאמר אח"כ בבוקר יאכל עד דת"א על הקרבת התמידין שנים ליום, וא"כ ענין זאב יטרף משמע ענין השראת השכינה" עיי"ש בארוכה. **תתקלב ואילך.**

וראה גם צפע"נ עה"ת ויגש ע' קסה "אך באמת עיקר הוה בזה אם יהודה קיים הערבות, דהוא אמר שהוא יביא את בנימין, ובאמת בנימין נסע בגדר פרטי, לא טפל ליהודה, כי זה לא רצה יוסף, וכן בנימין לא נתרצה, וזה גדר רצועה שהוא מזבח, זבחים דך נ"ד וכ"מ, וכן בשילה מזבח כמבואר זבחים דף קי"ח ע"ש, וא"ש דיהודה מלך מ"מ בנימין לא רצה להיות כפוף תחתיו, ולו הוסיפו אות באו"ת כמבואר סוטה דך ל"ו ע"ב, והאות הזה הוה י' גדר חכמה, ומבואר בברכות יעקב דהוה זאב, וזה גדר מזבח, עיין זבחים דך נ"ד וסוכה דף נ"ו, ע"ב לוקס, וטורך מלפניו ולאחריו כמבואר במכילתא דשבת פ' יתרו" עיי"ש.

ויחי ע' קצא "בנימין זאב וגו' ובתרגום אונקלוס: מקדשא וגו'. הנה בזבחים דף נ"ד הוה פלוגתא אם גרס מדבחא או מקדשא, ר"ל מקום המקודש לדמים, לא בית מקדשא כתרגום ירושלמי, והנה מבואר סוכה דף נ"ד דמזבח הוה נקרא זאב ע"ש בזה, מחמת תמידים כבשים בהמה דקה, ועיין מכילתא פ' יתרו דשבת הוה כזאב הטורף מלפניו כו', ור"ל דמזבח הוא מן ב' שבטים וגם בבית שני הוסיפו עליו, ועיין זבחים דף ס"א, ע"ב ע"ש, ועיין תוספי שביעית פ"ז דבנימין הוה לו ארץ מקדים פירות וארץ המאחר ע"ש, ועמ"ש בחומש הישן שלי בגדר חילוק קדשים דלא הוה חלוקה, וזה גדר עד, ורק לאכילה ניתנה כמבואר קדושין דף נ"ב, ע"ב, ולערב דהיינו העורות, כמבואר פסחים דף נ"ז, זה הוה חילוק הגמורה ומקדשין בו אשה, וזה נקרא שלל וחלוקה".

כשר ונסכים פסולין הנסכים כשירים והזבח פסול אפי' זה וזה פסולין הזבח לא ירד והנסכים ירדו עיי"ש.

תו"כ צו ו, ב "ר' יהושע אומר כל הראוי לאישים אם עלה לא ירד. שנאמר "היא העלה על מוקדה" מה עולה שהיא ראויה לאישים אם עלתה לא תרד, כך כל דבר שהוא ראוי לאישים אם עלה לא ירד. [ה] רבן גמליאל אומר "היא העלה על מוקדה על המזבח" מה עולה שהיא ראויה למזבח אם עלתה לא תרד, כך כל דבר שהוא ראוי למזבח אם עלה לא ירד. [ו] אין בין דברי רבן גמליאל לדברי ר' יהושע אלא הדם והנסכים; שרבן גמליאל אומר לא ירדו, ור' יהושע אומר ירדו."

57) זבחים שם ע"ב (לדעת ר"י) "רבן גמליאל אומר כל הראוי כו': ורבי יהושע נמי הכתיב מזבח ההוא מיבעיא ליה מאי (טעמא) קאמר רחמנא כל הראוי למוקדה מקדש מזבח, ואידך מזבח אחרינא כתיב ואידך חד להיכא דהיתה לה שעת הכושר וחד להיכא דלא היתה לה שעת הכושר, ואידך כיון דפסולין נינהו ורבינהו רחמנא לא שנא היתה לו שעת הכושר לא שנא לא היתה לו שעת הכושר."

58) צו ו, ב "צו את-אהרן ואת-בניו לאמר זאת תורת העולה הוא העלה על מוקדה על-המזבח כלהלילה עדהבקר ואש המזבח תוקד בו."

59) לשון רש"י זבחים שם ד"ה מקדש מזבח. ולדעת ר"ג ש"כ כל הראוי למזבח (לא רק לאישים כדעת ר"י שם) אם עלה לא ירד", וכן לדעת ריה"ג שם - הרי כל הדין למדין מהכתוב (תצוה כט, לו) "שבעת ימים תכפר על-המזבח וקדשת אתו והיה המזבח קדש קדשים כלהנגע במזבח יקדש" "כל הנוגע במזבח יקדש".

60) זבחים שם, א (במשנה).

61) בגמ' שם (ע"ב) איתא "לחמו של מזבח" רק לגבי אימורי ק"ל שהעלו לפני זריקת דמן וז"ל שם: "ראוי לו אין שאין

וי"ל לפי דגם תוכן ענין המקדש הוא "בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות" (רמב"ם ריש הל' בית הבחירה "מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות. וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנאמר ועשו לי מקדש").* וראה לקמן הערה 64.

(* וראה בכהנ"ל לקו"ש חט"ו ע' 447, ע' 457 ואילך.

54) זח"א רמז, ב "תו זאב יטרף, דהא מזבח בחולקיה הוה. ומזבח איהו זאב. דאי תימא בנימין איהו זאב, לאו הכי, אלא מזבח דהוה בחולקיה, הוא זאב, דהוה אכיל בשרא כל יומא ובנימין הוה זן ליה, בגין דהא בחולקיה הוה, כביכול איהו מפרנס וזן להאי זאב. תו זאב יטרף, זאב יזון. ומאן איהו, אילין מארי דבבו, דאינון קיימי לעילא לקטרגא, וכלהו אתהנו ואתתקנו מקרבנא, ומתערי אתערותא לעילא".
ובערכי הכינוים שם (ועד"ז בצפע"נ פ' יגש ופי ויחי שם) מציין: ובסוף סוכה לוקוס פרש"י זאב.

55) ב"ר פצ"ט, ג "רבי פינחס פתר קריא במזבח, מה הזאב הזה חוטף, כך היה המזבח חוטף את הקרבנות. בבקר יאכל עד, (במדבר כח, ד): את הכבש אחד תעשה בבקר. ולערב יחלק שלל, (במדבר כח, ד): ואת הכבש השני תעשה בין הערבים".

56) זבחים פג, א ואילך "המזבח מקדש [את] הראוי לו, רבי יהושע אומר כל הראוי לאישים אם עלה לא ירד שנאמר (ויקרא ו, ב) היא העולה על מוקדה מה עולה שהיא ראויה לאישים אם עלתה לא תרד אף כל שהוא ראוי לאישים אם עלה לא ירד, רבן גמליאל אומר כל הראוי למזבח אם עלה לא ירד שנאמר היא העולה על מוקדה על המזבח מה עולה שהיא ראויה למזבח אם עלתה לא תרד אף כל דבר שהוא ראוי למזבח אם עלתה לא תרד, אין בין דברי רבן גמליאל לדברי רבי יהושע אלא הדם והנסכים שרבן גמליאל אומר לא ירדו ורבי יהושע אומר ירדו, רבי שמעון אומר הזבח

פי שנפסל כמו שבארנו באסורי המזבח".
וש"נ.

64) בת"א ותיב"ע ות"י נכללת הקרבת שני תמידים ב"בבקר יאכל עד". "ולערב יחלק שלל" ת"א "יהון מפלגין מותר חולקהון משאר קודשיא". ובתיב"ע מוסיף "ואכלין גבר חולקי". ולהעיר, שגם בנוגע להתמידים תרגמו "יהון מקרבין כהניא קרבניא" (ת"א, ועד"ז בתיב"ע ות"י)*, ולא שהמזבח חוטף. וראה צפע"נ ויחי שם.

ולהעיר מאוה"ת שם, דמפרש בת"א שהענין דזאב יטרף הוא משל על השראת השכינה, ולא על אכילת המזבח שאוכל את הקרבנות, ש"הרי ע"ז נאמר אח"כ בבוקר יאכל עד דת"א על הקרבת התמידין כו".

(* וראה (בהשינויים בין תיב"ע (ת"י) ות"א) לקו"ש שם (ע' 457) ובהערה 75 שם.

65) מגילה כ, ב "כל היום כשר לקריאת המגילה . . . לסמיכה, לשחיטה, לתנופה, להגשה, לקמיצה, ולהקטרה, למליקה, ולקבלה, ולהזיה . . . כל הלילה כשר לקצירת העומר, ולהקטר חלבים, ואברים. זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום. דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה . . . ולמליקה ולקמיצה ולהקטרה ולהזיה, דכתיב ביום צוותו את בני ישראל".

רמב"ם הל' מעשה הקרבנות רפ"ד "כל הקרבנות אין מקריבין אותן אלא ביום שנאמר (ויקרא ז לח) "ביום צותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם" ביום ולא בלילה. לפיכך אין שוחטין זבחים אלא ביום ואין זורקין דמים אלא ביום השחיטה שנאמר (ויקרא ז טז) "ביום הקריבו את זבחון" ביום הזביחה תהיה ההקרבה. וכיון ששקעה החמה נפסל הדם".

66) צו שם.

67) משנה מגילה שם. תו"כ שם ו, ב.
68) יומא לג, א "אביי מסדר מערכה משמיה דגמרא ואלביא דאבא שאול,

ראוי לו לא למעוטי מאי אמר רב פפא למעוטי קמצין שלא קידשו בכלי, מתקיף לה רבינא מאי שנא מדעולא דאמר עולא אימורי קדשים קלין שהעלן לפני זריקת דמן לא ירדו נעשו לחמו של מזבח, הנך לא מיחסרו מעשה בגופייהו הני מיחסרו מעשה בגופייהו".

וכ"ה ברמב"ם (ראה הל' פסולי המוקדשין פ"ג ה"ג "וכן זבחים שחוטים שעלו לגבי המזבח. מפשיטן ומנתחן במקומן ומוריד הקרבים ומדיחן במים וחוזר ומעלה אותן ומוריד את העור ואת הבשר ונותנו לבעלים וחוזר ומקטיר את השאר. ומפני מה לא יוריד הכל אלא יפשיט וינתח בראש המזבח. שכל הראוי לאשים אם עלה לראש המזבח לא ירד. שנאמר (שמות כט לז) "כל הנגע במזבח יקדש". יכול אף על פי שאינו ראוי. תלמוד לומר (ויקרא ו ב) "היא העלה על מוקדה". מה עולה שהיא ראויה לאשים אם עלתה לא תרד אף כל הראוי לאשים אם עלה לא ירד".

הי"ב "ואויר מזבח כמזבח. ואימורי קדשים קלים שהעלן קדם זריקת דמים לא ירדו. שהרי נעשה לחמו של מזבח". ואכ"מ.

62) ראה לשון רש"י תצוה שם: שעלה עליו קדשו המזבח להכשירו שלא ירד.

63) רמב"ם הל' פסוהמ"ק שם הי"ח "מזבח הפנימי מקדש פסולים בין ראויין לו בין שאינן ראויין לו. אבל מזבח החיצון אינו מקדש אלא פסולין הראויין לו כמו שבארנו. כיצד. מזבח החיצון שעלו לו זבחים שנפסלו לא ירדו. עלתה לו קטרת זרה תרד שאין הקטרת זרה ראויה למזבח החיצון. אבל מזבח הפנימי שעלה לו קמץ מנחה בין כשר בין פסול לא ירד. וכן כל כיוצא בזה. כשם שהמזבח מקדש את הראוי לו כך הכבש ושאר כלי השרת מקדשין את הראוי להם שהרי נאמר בכלים (שמות ל כט) "כל הנגע בהם יקדש". משיגיע לכבש דבר הראוי לו לא ירד ואף על פי שנפסל. וכן כשיגיע לכלי שרת כל דבר הראוי לו מתקדש ולא יפדה לעולם ואף על

מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטורת . . והטבת שתי נרות קודם לקטורת, וקטורת קודם לאברים, ואברים למנחה, ומנחה לחביתין, וחביתין לנסכין, ונסכין למוספין, ומוספין לבזיכין, ובזיכין לתמיד של בין הערבים, שנאמר והקטיר עליה חלבי השלמים, עליה השלם כל הקרבנות כולן".
וש"נ.

69) משנה יומא כ, א "בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו, בין לפניו בין לאחוריו, וביום הכפורים מחצות, וברגלים מאשמורה הראשונה. ולא היתה קריאת הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל".

70) ראה יומא כז, ב "והרי תרומת הדשן תחלת עבודה דיממא היא. דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן קידש ידיו לתרומת הדשן, למחר אינו צריך לקדש, שכבר קידש מתחלת עבודה. ואלא קשיא" עיי"ש בארוכה (וש"נ).

תוד"ה איכא שם "ני"ל לפרש דאדלעיל קאי דא"ר יוחנן זר שסידר את המערכה חייב וכו' ואקשי ליה רבי זירא וכי יש לך עבודה שכשירה בלילה ופסולה בזר והשתא קאמר איכא דאמרי דהכי אקשי ליה רבי זירא וכי יש לך עבודה שיש אחריה עבודה כי הא שיש אחריה סידור שני גזירין ופסולה בזר ומתמה הגמ' אאתקפתא דר' זירא ולא והרי אברים כו' פי' אטו כל כהאי גוונא לאו עבודה תמה היא הרי אברים ופדרים דאע"ג דיש אחריהם תרומת הדשן שהיא זקוקה לעיכול איברים ופדרים כדכתיב (ויקרא ו': ג') היא העולה על מוקדה דהיינו איברים ופדרים וכתוב בתריה והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה אלמא אף על גב דתרומת הדשן זקוקה לה וגמר עבודת עיכול איברים היא אפי"ה חשיבא עבודה תמה וזר חייב עליה כיון דאברים ופדרים זמנם מתחיל מבעוד יום ואי בעי מקטר להו אתמול אי בעי מקטר להו בלילה ותרומת הדשן זמנה אינה אלא בלילה כדאמר לעיל [יומא כ.] כל הלילה והרים כ"ש סידור מערכה כיון דזמנה רק בלילה כדכתיב על מוקדה על המזבח כל הלילה ומינה נפקא לן

לקמן בפ"ג (יומא דף לג.) סידור מערכה וסידור שני גזירי עצים לא הויא אלא ביממא כדכתיב ובער עליה הכהן עצים בבקר ומינה נפקא לן לקמן בפ"ג (שם) סידור שני גזירין דדוקא עבודת יום שיש אחריה עבודת יום לא חשיב תמה כגון קבלה והולכה שיש אחריה זריקה ואידי ואידי עבודת יום נינהו אבל חדא בלילה וחדא ביום נימא שפיר דעבודה תמה היא. ומשני סוף עבודה דיממא לעולם סידור מערכה לאו עבודה תמה כיון שיש אחריה סידור שני גזירין דהו גמר הסידור ואע"ג דהא הויא בליליא והא הויא ביממא ודקשיא לן מאברים ופדרים שאני התם דתרומת הדשן לא שייכא לה ואינה גמר עבודתה וטפילה לה דאדרבה העלאת אברים עצמה טפילה לגמר עבודת יום שלפניה היא והרי תרומת הדשן שיש אחריה עבודה הוצאת הדשן דחשיבא עבודה לר' יוחנן גופיה אליבא דת"ק דר"א דפסיל בה בעלי מומין ואפי"ה זר חייב עליה ללוי ואפילו רב לא פטר אלא משום דעבודת סילוק היא אבל עבודה תמה מיקרי ואמאי הא יש אחריה הוצאה אלא על כרחך כיון דתרומת הדשן דוקא בלילה והוצאה אי בעי ביממא אי בעי בליליא איקרי שפיר עבודה תמה כ"ש סידור מערכה דהוא בליליא דווקא דעבודה תמה היא אע"ג דיש אחריה סידור ב' גזירין כיון דהא דוקא בליליא והא דוקא ביממא ומשני תחילת עבודה דיממא היא כלומר הוצאה לא שייכא לה ולא גמר עבודתה היא דתרומת הדשן היא תחילת עבודת יום דאי בעי לא עביד שום עבודה אחריה אלא עבודת יום דהוצאת דשן אינה עבודה בכל יום אלא כשהיו צריכים דאמר בפ"ב דתמיד וברגלים לא היו מדשנין אותו מפני שהוא נוי למזבח מתקיף לה רבא ותיבעי פייס כל זה מאיכא דאמרי דלעיל איכא דאמרי לישנא אחרינא באתקפתא דרבא והא דללישנא קמא לא פריך כי הכא יפיסו לה בפני עצמה היינו משום דהכא משמע לן דקאמר מפני שהיא עבודה תמה שאין אחריה עבודה לעולם וקס"ד דוקא עבודה הדומה לה שאין אחריה עבודה בשום פעם בו ביום ולהכי פריך כיון דחשובה כל כך יפיסו לה בפני עצמה והיינו דקא פריך למימרא דעבודה תמה שמעולם

להיות על מוקדה בלילה, אני מפרש לך דין זה, דהיינו תמיד של בין הערביים. ובעולות נדבות הבאות סמוך לערב, שאין שהות ביום כדי לשורפו, אמר לך הכתוב שמותר בהקטר חלבים ואברים כל הלילה אף על פי שכתוב: "ביום צותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם", ואין מקריבין קרבניהם אלא ביום, מגיד לך, דכיון שהקטיר והעלה מבעוד יום, יכול לשורפו כל הלילה. הוא הדין לתמיד של שחר אם צריך, אלא שדבר בהווה, ואני לישב לשון המקרא באתי. ועל דרך הפשט נראה, כי חייבין להשאיר מן האברים והחלבים להקטיר בלילה לכבוד המקום, כדי שלא יהא בטל המזבח, לא ביום ולא בלילה, לכך נאמר: "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה".

ובק"א לתו"כ שם: ופירוש הפסוק היא העולה כו' שאע"פ שכל הקרבנות קרבין ביום העולה תהי' על המזבח כל הלילה כו' כדי שיהי' כל הלילה על המזבח.

72) וע"ד שמצינו קייץ המזבח גם בנוגע ליום (שבועות יב, א "ולר"ש דלית ליה לב ב"ד מתנה עליהן מאי עבדין להו א"ר יצחק א"ר יוחנן מקיצין בהן את המזבח" עיי"ש).

אין עבודה אחריה בעי פייס הא לאו הכי לא והרי אברים ופדרים דזמנין כשנעשין בלילה יש אחריהן תרומת הדשן ולא ליבעי פייס ומשני סוף עבודה דיממא נינהו אפילו כשנעשין בלילה לא שייכא להו תרומת הדשן כדפרי' לעיל והרי תרומת הדשן דנהי דזימנין לא הויא הוצאה בתרה מ"מ כיון דכשהיו צריכין היו מוציאין אחר תרומת הדשן כדכתיב בתר הרמה (ויקרא ו':ד') ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן וגו' א"כ לאו עבודה תמה היא דלא מקרי עבודה תמה אלא עבודה שאין אחריה עבודה לעולם כדפרישית ומשני משום מעשה שהיה כך נ"ל לפרש גירסת הספרים מיהו רש"י ל"ג ליה ולפי מה שפירשתי לא יקשה מה שהקשה רש"י".

תוד"ה אביי שם לג, א "תימה לי אמאי לא קא חשיב נמי תרומת הדשן דהויא נמי תחילת עבודה דיממא וצ"ל משום דזימנין מקדימין אותה מאשמורת הראשונה ומחצות הלכך לא קא חשיב לה שהיה הפסק גדול בינה ובין הני דקא חשיב אבל הנך דקא חשיב היו רגילין לעשותן בזה אחר זה אי נמי יש לומר תרומת הדשן עיקר מצותה רק בלילה אבל הני אי בעי למעבדינהו ביממא הרשות בידם".

71) בכור שור לצו ו, ב "הוא העולה על מוקדה: כלומר, באותה עולה שצריכה

נא לשלוח הערות או תיקונים ל: rabbimbrowd@gmail.com